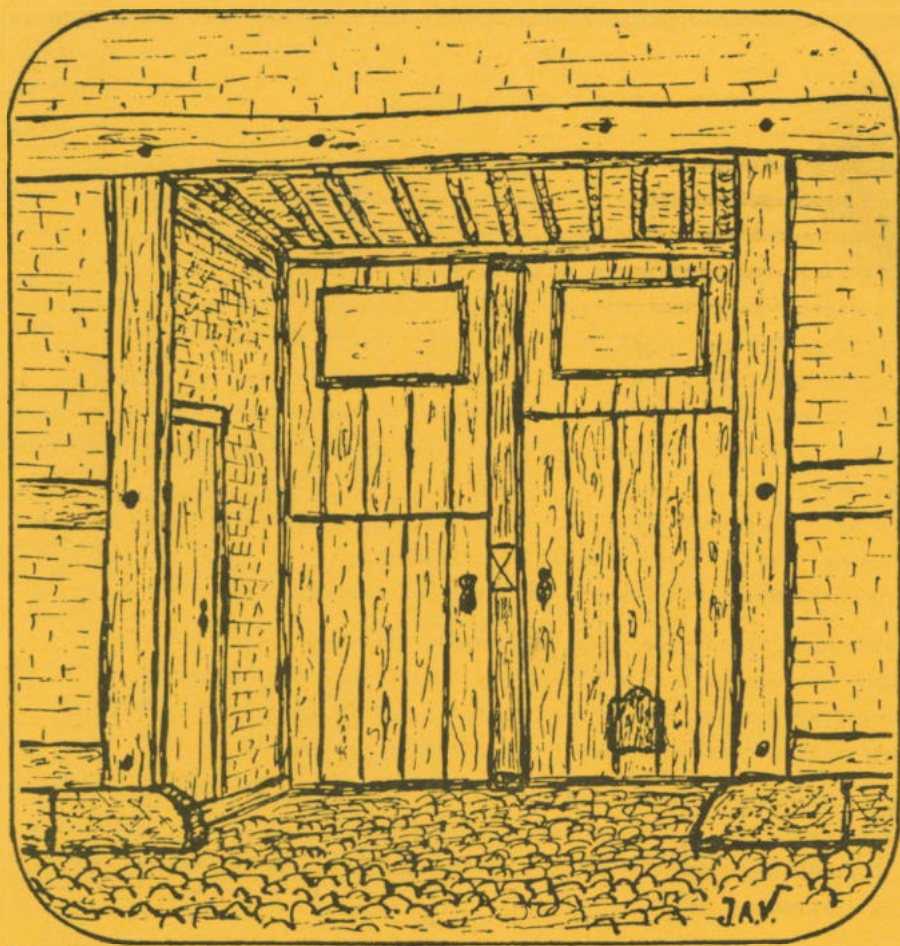

1980 * 4

't ONDERSCHOER

heemkunde denekamp

't O N D E R S C H O E R

De oude Twentse boerderijen hadden vaak een onderschoer, als een soort portaal vóór de poortachtige hoofdtoegang naar de deel. Deze toegang was voorzien van de dubbele 'niendeurn', welke saneensloten tegen de uitneembare middenstijl: 'n stiepel. De stiepel kon zijn voorzien van het huismerk of een andere versiering. Bovendien had de stiepel een figuurlijke betekenis: daarin bleef immers eens het 'braotspit' steken, dat een 'huun' of 'hunenwiefke' een brutale boerenknacht nagooide. Als 'n stiepel' verwijderd was konden de volgeladen oogstwagens er doorrijden tot onder 't slop'.

In het stiepelgat sloot 'de Lappe' uit het Aamsveen het "blauwe dämpke" dat de 'zwarte dood' veroorzaakte.

In Ootmarsum trekt men bij het 'vlöggeln' um'n stiepel'.

Door het 'hoondergat' van de niendeur konden de laatste kippen naar binnen. De hofhond 'Siep' of 'Pollo' kon ook 's-nachts een oogje houden op, het erf achter het huis. De boer zelf tenslotte kon veilig uitkijken 'oawer 'n ondersten niendeur'.

Het onderschoer was een veilige schuilplaats bij slecht weer. Vaak ook diende het als bergplaats voor het dagelijkse gerief, zoals 'n riesbessem', 'n zicht', 'n strikhaakn', 'n ploogstraampn' en de 'peerdezellns'.

Menig boerenzoon zal in het onderschoer zijn liefde verklaard hebben 'an zien wich', wat dan vaak weer leidde tot een 'brulfte' en tot het voortbestaan van het Twentse geslacht.

Kortom, het onderschoer had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten, het was een veilige bewaarplaats, het leende zich goed als uitzichtspunt en het bood plaats voor menselijke contacten.

Daarom dit onderschoer als symbool van het streven van

HEEMKUNDE DENEKAMP.

Officieel driemaandelijks
contactorgaan van
HEEMKUNDE DENEKAMP

2e Jaargang 1980 nummer 4

Het blad wordt gratis toegezonden aan de leden.
Een afzonderlijk abonnement kost f 10,-- per jaar, exclusief verzendkosten. Losse nummers kosten f 4,--.

Oplage: 250 stuks.
Vormgeving: H. Boink.
Ontwerp omslag: J.A.Veldhuis.

Kopy voor dit blad kunt u inleveren bij de redactie tot een maand voor het einde van elk kwartaal.

Overname van de inhoud van dit blad slechts na toestemming van de redactie.

R e d a c t i e

H. Boink, Diepengoor 16, Denekamp. Telefoon (05413)2261.

J.A. den Ouden, Clematisstraat 26, Denekamp. Telefoon (05413) 2800.

HEEMKUNDE DENEKAMP

B e s t u u r

J.H. Borgman, voorzitter;
H. Boink, secretaris;
W.A.J. Nijhuis, penningmeester;
H.A. Booijsink, G.L.B. Broekhuis, C.C.M. Hamers, S.M. Heerink-Reerink en S. Wynia, leden.

s e c r e t a r i a a t

Diepengoor 16, Denekamp.
Telefoon (05413)2261.

b a n k

ABN-bank te Denekamp; rekeningnummer 59.57.16.547 ten name van de penningmeester.

l i d m a a t s c h a p

Tot 16 jaar f 5,-- , daarboven f 10,-- per jaar.

pag.

1. 'n woord van te vuurtin
9. belangrijke berichten
13. iets te doen voor de winterdag
17. 'n verhaal oaver ne mirweenterhoorn
21. de oude Beuninger brug
25. parochie-geschiedenis van Lattrop
33. terugblikken in de tijd
37. marke-uitdrukkingen
41. holtink marke Noord Deurningen
43. landkruis in de Mekkelhorst
45. uit de krant van toen
47. 'n iemenschoeer
49. iets over onze straatnamen
55. sociaal-economisch beeld van Denekamp uit 1830

* * * * *

Ik wensche u een jaar,
dat zacht als zijde is;
ik wensche u een jaar
dat blank en blijde is;

ik wensche u een jaar,
dat, als 't voorbij is,
een zalig jaar
voor u en mij is;

ik wensche u een jaar,
dat ver van krank is,
een deugdelijk jaar
zoo breed als 't lang is;

ik wensche u een jaar,
zoo Gods gebod is,
dat in en dat uit
geheel voor God is.

Nieuwjaarswens
van Guido Gezelle
verwerkt in houtgravures
van Pam.G.Ruter.

Felle warm aandoende zonnestralen doen hun best het winterse buiten van de huiskamer uit met een gevoel van tederheid te kunnen gade slaan, zelfs te kunnen waarderen. Onze gedachten zijn gevangen door de valse warmte van de ijdel blinkende zon; onze ogen worden geprikkeld van haar weerkaatsing op de parelwitte sneeuw. Daar buiten begint de aarde aan zijn winterslaap.

Een wat merkwaardige aanloop, zult u denken. Ja, dat is het ook. Het is ook bedoeld als een veronderstelling. Zo had het kunnen zijn, toen ik dit voorwoord aan het afsluiten was. Hoewel ik moet erkennen dat de momenteel heersende buitenwinterse temperatuur ons wel aangenaam is. Voor de natuur wel eens te aangenaam, veronderstel ik. Daar zal men straks toch wel rekening moeten houden met onder-nul graden.

Al vroeg hebben we dit jaar kennis moeten maken met de regearperiode van koning vorst. De Wintervorst kondigde zich begin november al aan, heel plotseling eigenlijk. Direkt al werden met straffe hand de nodige maatregelen genomen. Eerst werd onze aarde met een wit sneeuwkleed bedekt. Plantenliefhebbers gunde hij geen napret van de herfst. We werden genoodzaakt de teugels van ons energiebesparend inzicht te laten vieren, wilden we tenminste niet verkommeren van de kou. En we veronderstellen maar dat niemand daarbij gebaat is. De tijd van "bloodkook in de pan" was daarmee eigenlijk aangebroken.

Het is trouwens niet helemaal juist te stellen, dat het eerste contact met koning winter zo plotseling, zo onverwachts was. Daarmee zouden we dan de weervoorspellers te kort doen. En het laatste is wel, dat we iemand tekort willen doen. Want halen we onze getrouwe Twentsche Almanak van dit jaar er eens bij en slaan we daar bladzijde 24 op, dan lezen we: "Droog en koud gevolgd door sneeuwval in het begin van november. Het midden der maand is het zacht, voor de tijd van het jaar, doch nevelig en zwaar bewolkt. Daarna iets kouder en de laatste dagen van november brengen lichte vorst".

Wel, nu moeten we toch constateren dat dit vrijwel tot bewaardheid is geworden. Want tot de laatste dagen van oktober was het weer toch redelijk zacht te noemen. Het leek erop, dat het zo nog wel even voort kon duren. Dat had van ons ook wel gemogen. Dan konden we nog iets van die "zomer" inhalen. Maar, wat schetst onze verbazing die maandagmorgen, toen onze omgeving geheel gehuld was in een witte sluier van zachte sneeuw. Bossen en landerijen moesten zich onderdanig maken aan het gezag van de wintervorst.

Wat zag het er allemaal sprookjesachtig en idyllisch fraai uit, haast als van een plaatje en tot meerdere verbeelding sprekend. Wat kan zo'n laagje sneeuw op de gemoedsgesteldheid van de mens inwerken. Het zachte sneeuwtapijt zorgt ervoor dat je er geruisloos over kan lopen, over kan "langlaufen".

De wissel van het spoor van de gedachtentrein wordt zo op "kerst" gezet. We worden er al aan herinnerd, dat we straks weer wenskaarten moeten versturen. In de jaren twintig werden deze kersten nieuwjaarskaarten zo graag geïllustreerd met blozende engeltjes en glunderende kerstmannen.

Vroeger, heet dat al. De vergankelijkheid van het leven in de tijd wordt ons weer even duidelijk gemaakt.

Vroeger, ja, wat grootvader vertelde, wat moeder zich nog herinnerde, wat wij eigenlijk niet meer weten. Mevrouw L. Wissink-Bezoen uit Usselo (geb. 1903) verwoordt het in het eerste Jaarboek Twente (1962) in het artikel "Wat Grootmoeder vertelde" aldus.

"Soms is het met een klein beetje weemoed, als ik denk aan die oude verhalen, die nu zo langzamerhand in deze tijd van vooruitgang "historie" geworden zijn." Over familiebezoek schrijft ze: "De reis met de zeilwagen over zandwegen duurde lang, zodat men 's-morgens al vroeg van huis vertrok. Lang van tevoren was de visitedag besproken. De almanak werd eerst geraadpleegd over de stand van de maan. Men ging het liefste bij volle maan."

Vertellen over toen deed men vroeger ook wel eens op papier. Zo kunnen we in de Twentsche Almanak van 1910 het verhaal "Nen Mensgenetter" lezen. Het begint als volgt.

"Leu, dee good ontholden könt, hoo zik 't weër in verschillende jaoren hölt en gedreg en dee an kolde veurjaors, heete zommers, natte hërfsten en kolde winters denkt, könt van 'n vroeg invallenden winter van 't jaor '40 vertellen. Want in 't lest van November begon 't too a te vreezen zoo harre, dat de tuffel by honderden mudden op 't laand kepot gungen, dat 't ies al op de sleute lag, too de beeste nog in 't laand leupen en dat de leu 'n winterbränd nog nich binnen harren, too alle knale en sleute a dichte laggen. En al leut 't zik eerst anzeen, dat 't mër van kotten duur zol weën, zoodat de kränte tiedinge bracht van rëgen in Keulen, en al wör 't hier al ees een of anderhalven dag doo weër, de wind joog al heel gauw weer nao 't oosten too en kneep zoo deur, dat alles 'n paar dage later a weer vaste zat. 'n Sneë kroop överal tusgen deur. De musgen kwammen ow haost in 't hoës um nog 'n krömmelke te kriegen en kropen 's-aovens vroeg weg onder 'olde dake waar ze 'n heelen nacht zatten te klomern van költe. Ulke kwammen 's nachens al 't länd oet nao de boerenerven um de hoonderhökke nao te zeen en de hunde blekten 's aovens in de schure undat ze nich boeten konden weën van de költe. Zoo pakte de winter an. 't Was mët Sunter-Klaos a zoo dood op 't länd af 't um Lichmissen was. Op de meeste wëge lag 'n dun lögken snee'en waor dat nich lag was alles zoo glad as nen tinnen schöttel. Gin voetganger kon van 't eene nao 't andere dorp gaon, van vallen en zeer doon wus elkeene te vertellen. Alleen in de stad, waor ze törfmot en voeligheid estreuit harren kon men nog hen en weer kommen en dee 't nich neudig harre, um der oet te gaon bleef daorum dichte by 'n kachel zitten um hande te wörmen en knee te dreug'n."

In de r.k.kerk kende men vroeger het dodenboek. Dat was een boek waarin alle overleden parochianen stonden vermeld. Deze namen werden elke zondag afgelezen. Om hierin opgetekend te worden

moest men jaarlijks betalen. Dat betalen kwam wel eens in het vergetboek. Daarom was het ook zo, dat degenen die aan de beurt waren om te betalen vaak aan het eind stonden om afgeroepen te worden. Zo wisten de mensen die het aangingen precies wanneer ze moesten betalen.

"Wie-j wasn ok wear 't leste", zei de vrouw des huizes dan. "Oh, môt wie-j wear betaaln", kwam dan als vanzelfsprekende reactie.

"Och vertel nog is oaver vroeger", hoor je tegenwoordig weer veel mensen zeggen, en dat dan niet slechts door kinderen, zoals deze dat vroeger aan hun opa of opoe vroegen. Nee, ook jongeren en zelfs al wat oudere mensen geven zich hiertoe over.

Ja, dat heette toch zo: opoe. Alleen in de stad liet men zich verwennen door "oma". Als je daar oma "opoe" noemde, werd je een vorm van achterlijkheid toegemeten. Van: dat kennen wij hier niet! Terwijl diegene, die zo'n uitspraak deed, heel vaak van het platteland kwam, en daarmee dus zijn of haar eigen afkomst verloochende. Dit doet ons even weer denken aan hetgeen we in het vorige Onderschoer schreven over "Heemkunde", waar aangehaald werd hoe apatich men zo'n twintigtal jaren geleden nog deed, als je je eigen dialect sprak. En nu beijvert "de Kreenk vuur de Twente sproak" zich al weer vijf jaar voor deze goede zaak. Het biedt een ondersteuning aan een stuk gezond regionalisme, waarin "op naar een provincie Twente" deel van moet kunnen uitmaken. Nee, in de stad heette opoe ineens "oma". En ergens toch helaas, moeten we vaststellen dat de "stad" heeft overwonnen, want er zijn haast geen "opoe's" meer, laat staan "grotmoo's" of "grotvaa's". Wel oma's, die zijn er in grote getale, die zijn ook veel jonger dan vroeger. We denken dat ze er zelf toe bijgedragen hebben zich liever "oma" te laten noemen dan "opoe". "Opoe" heeft iets in zich van een ietwat voorovergebogen in het zwart gestoken compleet met knipmuts op, oud vrouwtje. Een opoe in een modern C&A-pakje zou dan ook als ondenkbaar bestempeld worden. Dat is misschien het beeld dat "opoe" bij velen oproept, voor de geest staat. Dan is het dus meer, als alleen maar het wijzigen van het woordgebruik.

Maar vertellen, dat konden die opoe's en die opa's, die grotmoo's en die grotvaa's! Over toen en toen. Honderd jaar in de tijd terugzien, was voor hen niets.

Kijken naar toen, is in nu. Zie de kranten er maar op na. Er gaat geen week voorbij of er wordt wel even achterom gekeken, even terugblijkt.

De krant doet trouwens nog wel meer. Maar dat wist u natuurlijk al wel. Wat ons elk jaar wel weer overvalt is, dat in de krant steeds vroeger de eerste berichten zijn te ontwaren van kerstmenu-aanbiedingen. Eind november al werden dit jaar de eerste pogingen ondernomen om je het water in de mond te laten lopen. En dat in een tijd, waarin je haast niets anders meer hoort als van inleveren, aftoppen, minimalisering, korten en ga zo maar door. Of zou het met onze moderne economen en hun inzichten net zo'n droeve ellende gaan worden als het voor vijftig jaar geweest moet zijn? Laten we hopen van niet. De gevolgen daarvan liggen, dachten we, bij velen nog goed of zo u wilt goedslecht in het geheugen. "Poesn en 't mel in de bek hoaln" is er nu dus niet meer bij!

Maar, wel kerstmenu's dan? Die schijnheilige! Ach, je hebt wel eens een verzetje nodig. Ondertussen staat "Oh, Denneboom" werkelijk al weer op de drempel. De glinsterende kerstspullen sieren de etalages alweer.

"Zie ginds komt de stoomboot", hebben we nog maar amper achter de rug. Dat was me dit jaar toch een bijzondere Sinterklaas. Als een niet voor ieder aangename verrassing kregen we op Sinterklaasdag sneeuw, sneeuw en nog eens sneeuw. Het zag wit, witter, witter dan.....

Het had meer weg van de zo gewenste witte Kerst. Maar ondanks dat alles heeft de Sint geen verstek laten gaan. Hij kon nu eindelijk eens laten zien, dat hij niet hoefde onder te doen voor zijn vriend de Kerstman, die immers altijd zo opschept over "zijn" witte Kerst. Sint kon dan ook voor het eerst dit jaar verdwalen in de sneeuw. "Oh, kom er eens kijken" en "Zie de maan schijnt door de bomen" hebben we inmiddels uit volle borst gezongen. De jongsten hebben wederom enkele spannende dagen beleefd. De schimmel is weer heelhuids met Sint van het dak gekomen. Verwonderd zijn we er elk jaar weer over dat we de andere dag nooit in de krant lezen van een brokken-sint, of het mag zijn dat het over speculaas gaat!

De cadeautjes rolden (nou ja!) weer door de schoorsteen, of kwamen gewoon door het openstaande bovenraampje. Ja, in deze veranderde tijd van centrale verwarming en met nog niet ieder een open haard, moet Sint zich wel aanpassen. Het is hem overigens wel wat gemakkelijker afgestaan dit jaar, zo heeft de goedheilig man ons verzekerd. Want dat lopen over de daken wordt met het jaar moeilijker. Overal ontmoet je die bossen van radio- en televisie-antennes. Wel, dat is voor Sint en zijn Pieten een ware tegenslag aan het worden. De kindervriend is dan ook maar wat blij, dat hij nu ook zijn geschenken op andere wijze kan afgeven. Bijvoorbeeld door het tochttraampje. Of daar die grote cadeaus wel door kunnen? Och, ze waren dit jaar toch al kleiner. Alhoewel het met die lange enge schoorsteen ook behelpen was.

Dat doet ons ineens denken aan die ene grote lange fabriekspijp die Denekamp rijk is. Die van de zuivelfabriek. De voormalige zuivelfabriek, beter gezegd. Want ook dit is verleden tijd. Na zo'n driekwart eeuw is er een punt gezet achter de melkfabriek in Denekamp.

We willen eigenlijk wel graag pleiten voor behoud van deze pijp als een stukje industriële archeologie. Alleen realiseren wij ons wel dat fabrieksschoorstenen als zodanig gebruikt moeten worden, willen ze tenminste niet "gevaarlijk" worden voor de omgeving. Zelfs met gebruik kunnen ze gevaarlijk zijn, ook dat weten we. Maar in dit geval doelen we er gewoon op dat een buitengebruik gestelde fabrieksschoorsteen een zeer deskundige aanpak verdient, eigenlijk geheel geconserveerd zou moeten worden, om voor het nageslacht bewaard te kunnen blijven. En daarvan zullen de agrariërs ons inziens niet geëmotioneerd raken.

Een week of wat geleden ondernamen we op een zondagmiddag een fietstochtje door het toen nog met harde sneeuw versierde buitendorpse landschap van Denekamp.

Een eindje fietsen op zo'n winterse dag, als de gure oostenwind tenminste even voor afwezig heeft getekend, kan een fijne belevenis zijn.

We paktten onze fietsen bij de kop en daar ging het heen "het veld in".

Weldra buiten de bebouwing van het dorp moesten we erkennen dat ook een met sneeuw bedekt landschap zijn bekoring kon hebben. De charme die hiervan uitstraalt, gepaard met de onze ogen prikkelende-schrille stralen van de zon, geven ons de moed om verder te fietsen. Wat verderop ontwaren we verschillende sporen van konijnen, die het in deze tijd erg moeilijk hebben zich te ontdoen, zich te verbergen voor in hun ogen boze mensen. Daar zien

we een menigte zwaarwichtige zwarte winterkraaien, hun best doen toch nog iets eetbaars te vinden op de met zware drijfmest overgoten maïsakkers. Alleen maïsland kan een dergelijke zware bemesting verdragen. Hoe lang nog, vragen we ons wel eens af? Op velerlei wijzen wordt onze dierenvrienden geholpen deze voor hun vaak moeilijke periode door te komen. Vooral ook vogels komen in etensnood te verkeren. De eekhoorn niet. Hij heeft zich reeds in de herfst voorzien van de noodzakelijke wintervoorraad en zal zich er dan ook best mee redden.

Een kudde schapen staat er als versteend in haar dikke wollen vacht op de dunne pootjes nuchter bij te kijken; de adem tekent zich zichtbaar af in de koude vrieslucht. Tussen het struikgewas verstoren enkele merels de zo bij dit, toch kouder dan we dachten winterse weer, passende stilte. Op de weg wijzen op regelmatige afstand van elkaar staande met witte verf geplaatste cijfers ons erop dat hier nog steeds de bij ons overbekende oude Twentse klootschieterssport wordt bedreven. Hoewel we ons kunnen voorstellen dat vijftig jaar terug, toen de auto eigenlijk net als nu weer, nog luxe wagen heette, zo'n fietstocht haast ondenkbaar was, vanwege het onbegaanbaar zijn van de zandwegen, zijn we toch nu ook niet vrij van enig mistrouwen in de huidige mooie schone van sneeuw ontdane asfaltwegen in ons buitengebied. Wegen, sneeuwvrij als gevolg van vaak overdadig gestrooid wegzout. Als de eerste sneeuw nog maar amper onze aardbodem heeft bereikt razen de milieuonvriendelijke grote zoutstrooiers alweer klepperend en soms in hoog tempo door het landschap.

Voor de veiligheid van het verkeer en dus voor de mens, is dit erg lofwaardig te noemen. Maar we moeten wel bij de realiteit blijven. Soms heeft het de schijn ervan in zich, dat het zo nagestreefde doel -de veiligheid van de weg- wel eens voorbij gegaan wordt. Als de dooi is ingevallen na een korte sneeuw- en vriesperiode, en de straten droog zijn, is deze nog lang voorzien van een wit laagje.....strooizout. Zelfs straten waar nauwelijks verkeer komt, delen hierin. Kijk, en dat begrijpen we niet goed. Zou het niet wat minder kunnen, zou er niet meer met sneeuwschuivers gedaan kunnen worden?

Een beetje meer attentheid bij het gebruik van wegzout lijkt ons wel op zijn plaats. Laten we het zien als "gladheidsbestrijding". Wat minder zout, zou naar onze mening, geen kwaad kunnen, en zeker minder kwaad toebrengen aan ons natuurlijk milieu. Dacht u van niet, gladheidsbestrijders? Neen, ach doe niet zo flauw(!), probeer het eens; de natuur zal u, zoutstrooiers, er dankbaar voor zijn. Meent u zich flauw te moeten blijven opstellen, gebruikt u dan zelf iets van het overvloedige zout! Hierdoor zal de flauwheid wel vergaan en kunt u wellicht ons betoog onderschrijven.

Gebruik uw verstand,
Strooi met zuinige hand.

We vervolgen onze weg, die steriel schoon blijft, totdat we een zandweg zijn genaderd, een van de weinige die Denekamp nog "rijk" is. Het is de Vrijdijk. Hier kunnen we dan nog even bijna echt kennismaken met de weg van vijftig jaar terug. Hoewel hier een goed verzorgd fietspad ons haar diensten aanbiedt. Een dienst waarvan wij maar al te graag gebruik willen maken. Het fietspad leidt ons weer naar een asfaltweg. We herinneren ons nog de plaatsen waar we een paar maand geleden zakken vol bramen geplukt hebben. Nu is het er een en al wit, zonder onderscheid. De sneeuw maakt dat er meer gelijkwaardigheid ontstaat, het verbergt grote verschillen, door de natuur en

door mensenhanden gemaakt. Het nivelleert, een woord dat tegenwoordig zo in is, dat het zichzelf haast uit de markt prijst.

Maar wat meer gelijkwaardigheid zou ons mensen toch zeker niet misstaan. Daarmee bedoelen we niet dat, en dit om misverstanden te voorkomen, dat alle mensen gelijk zouden moeten zijn. Dat zou gewoon te gek zijn. Want als dat zo was, is het volgende van toepassing.

Wanneer ieder meanske was geliek
En alle meanske effen riek
En elk an taofel was ezettn
Wel brach die'j dan 't ettn.

Gelijkwaardigheid is ook wat anders. Het komt nog maar al te vaak voor dat de een meent de grote koning te moeten zijn en de ander gedwongen wordt voor de niettegensprekende onderdaan door te moeten gaan. Nationaal en internationaal.

Wie achting heeft voor zijn medemens,
Wint achting voor zichzelf,
is een gezegde, wat hierop letterlijk zou kunnen aansluiten.

De temperatuur begint nu toch wel wat minder aangenaam te worden. Onze handen, vooral die van de kleinste, beginnen tekenen van pijn te vertonen. We hadden de "grolse" ook aan moeten doen. Spoedig zijn we echter met een door vrieskou aangeslagen rood gezicht thuis beland.

Het is bij vijven.

Nog eventjes en daar horen we de eerste tonen van de midwinterhoorn over het witte landschap voortklinken. Een daarvoor bij uitstek passend landschap, dat juist dan "'n roop" van de midwinterhoorn ver wegdraagt over de stilte van de aarde.
We schreven die dag dan ook 30 november.

Met deze stilte die overeenkomt met en eigenlijk zo mooi past in de tijd voor kerstmis, zijn we in onze gedachten, hier dan ook haast aangeland.

Weldra zal dit weer werkelijkheid zijn, en onderstrepen we weer eens onze wens naar vrede op aarde. Op een aarde waar het mooi is en mogelijk om dit met het doordringende geluid van een midwinterhoorn van de daken te schreeuwen, want er zijn nog zoveel hardhorenden, moeten we tot onze spijt nog steeds ervaren.

Onze oudste (zeven jaar) heeft kerst dit jaar als volgt uitgebeeld.

Elk jaar weer spreken deze gezangen steeds meer mensen aan. Hierin wordt een zekere geborgenheid gevonden, een even kunnen ontvluchten aan de realiteit van alledag, passend zo in deze winterse tijd, dat je haast weer rond het echte los vuur zou gaan zitten denken aan toen, aan vroeger. Aan vroeger, toen men met het koude winterweer vaak zei: "Jannao, in de stoof mot 'n kólke veur, want 't weenter steet wear vuur de deur."

Nu we het dan toch weer even over vroeger hebben, willen we u een ogenblikje meenemen naar dat vroeger. Herman van Velzen wil ons hierbij graag een handje helpen. In zijn boek "Aornt Peppelenkamp opni'j" vertelt Van Velzen in zijn verhaal "Van Old in ni'j" onder meer het volgende (in een Achterhoeks dialect).

"'t Was op un Oldejaarsaovend too Aornt nao de scheerbaas ging om zich te laoten scheren. Hi'j mos dat wel, want Aornt zeen vader wól neet hemmen, dat'e zeen mes gebrúuken. "I'j maakt t'r un zage van en dan kan'k mien d'r neet meer met scheren." Dat was trouwens stark oaverdreven, want den melkbuord, dee Aornt too nog hadde, koj d'r zowat met een hoendervere afstriecken. Trouwens 't scheren was in dee dage neet zo'n uitgave. Veur dri'j cent was i'j al glad bi'j den Olden Klanderman. Maor i'j leen wel veur un dubbeltjen piene, zegt Aornt. Kremenelig, wat kon dat zeer doon. Veur al den Olden Klanderman vólle keune had motten snien in de wekke, was 't hos neet te lien. Hi'j zeppen ow altied met de hand in en at'e ow scheren, heel'e ow stevig bij de neuze vaste. Dat stevig vaste hollen was'e zo gewend van de keune. Too Aornt den baard d'r af hadde, ging 'e zich un toete vol rooktabak kopen van zes cent 't halve pond en vief sigaren van twee cent 't stuk. 't Was margen ummes ni'jjaor. Van de winkel ging Aornt nao zien tante, dee un ende achter 't darp un boerderi'jken had en dee zich better reurn kon as eur breur dee Aornt zeen vader was."

Zo zijn we dan beland in wat we zo noemen de donkere dagen voor Kerstmis, -nog- zonder sneeuw.

Onverdeeld enthousiast word je de laatste weken trouwens niet direct van het weer. Zo staat de thermometer acht graden rood, een paar dagen later meet hij aan de andere kant evenveel. Het lijkt er verdacht veel op dat het KNMI bezig is met een najaarsuitverkoop. Voor elk wat wils en....toch....Kerstmis. Onbezorgd Kerstmis! Kan dat wel? Mag dat eigenlijk wel? Vandaag! Vrede op aarde met de (kern)wapens in de hand en de Poolse grens, volgens de op volle toeren lopende geruchtenkeuken, op scherp??!! Luisteren naar de ander is toch wel moeilijk, luisteren naar elkaar is nog moeilijker, dan we denken.

Kerstmis, oud en nieuw. Drie woorden voor een hoogtepunt in het jaar, in de tijd, de jaarwisseling. Steeds weer een belevenis. Steeds ook weer de echt wel te voorkomen ongelukken met vuurwerk. Mensen laten we ophouden met dit tot een haast onmenselijk uitgegroeid machtsvertoon. Want daar komt het toch in wezen vaak op neer.

Laat toch gewoon onze menselijke stem de omgeving tot een vriendelijk en sociaal aanvaardbaar milieu maken. Dat hoeft echt geen praal en luister bij gezet te worden door knal- en ander vuurwerk. Laten we elkaar gewoon van mens tot mens in eerlijke overtuiging "vól heil en zeagn" toewensen. Dat moet toch kunnen zonder machtsvertoon van rotjes, vuurpijlen, voetzoekers enzovoort.

Een heerlijk stukje van een uit Polen (!) afkomstige kalkoen, vergezeld van een "geestelijk" glas Franse wijn in het vooruitzicht, helpen ons, hoe tegenstrijdig het ook mag klinken, te zorgen om ons straks een beetje in de stemming te brengen, die we menen te moeten hebben, als we aan het "niejaarsweunskén" toe zijn.

Tot slot nog even dit. Hebt u Bach's koffiecantate wel eens gehoord? Het is een van de eerste wereldlijke cantates. Bach schreef immers voornamelijk kerkelijke cantates. De componist zinspeelt hier op de opkomst van het koffiedrinken in het Europa van de achttiende eeuw. Luister, daar hoor ik de sopraan zingen: "Kaffee, Kaffee, musz ich haben, ach schenk mir Kaffee ein". Toe, sta eens op, zet het "Weihnachtsoratorium" van Bach eens op, steek eens een kaarsje op, en doe ook eens een kopje koffie in. Hé, heerlijk!

Onder de tonen van deze cantate zullen wij antwoorden op de vraag: wat doen jullie met Kerst dit jaar? Gewoon vieren, gewoon beleven!

Overigens, mocht u het nog niet weten, dit blad nodigt ook uit tot reactie. Dat is tenminste wel de bedoeling ervan. Het is maar dat u het in elk geval weet. Dan hoeft u zich daar niet achter te verschuilen, als u dat zou willen. Dat denken we trouwens niet. Maar we menen er goed aan te doen dit voor de duidelijkheid nog even te moeten vermelden.

Nogmaals dus, uw reacties, zowel op dit "woord van te vuurtn", als op de inhoud zien wij graag tegemoet. Dan weten we ook of we het naar de zin doen van u, leden en andere belangstellende lezers!

Vanaf deze plaats willen we ook graag danken degenen die onze vereniging het afgelopen jaar op de een of andere wijze actief hebben meegeholpen. Zonder deze steun is het gewoon niet te doen.

Met dit "woord van te vuurtn" hebben we weer getracht onze stemming aan u over te dragen. We willen lezende het devies in de Twentsche Almanak 1981 "Good begunnen is völle gewonnen" besluiten met u toe te wensen, mede namens het bestuur, 'völ heil en zeagn'.

Denekamp, 14 december 1980.

H.Boink, namens de redactie.

Belangrijke berichten

verhoging contributie

Toen wij in 1979 zijn begonnen met de uitgifte van een contact-
orgaan is de ledenbijdrage gesteld op f.10,- per jaar. Voor deze
f.10,- kreeg men tevens vier keer per jaar 't Onderschoer gratis
thuisbezorgd.

We hadden toen nog vrijwel geen notie van wat ons dat allemaal
zou gaan kosten. Bovendien is de belangstelling voor onze heemkunde-
vereniging in de laatste twee jaar zeer sterk toegenomen. Dit heeft
met elkaar geresulteerd in hogere kosten. Hierbij spelen ons ook de
portokosten grote parten.

Op onze laatst gehouden bestuursvergadering hebben we dan ook moeten
besluiten de lidmaatschapskosten met ingang van 1981 te verhogen en
wel als volgt.

Voor leden die wonen in de gemeente Denekamp bedraagt de minimum-
bijdrage per jaar f.12,50, inclusief toezending 't Onderschoer.
Voor leden buiten de gemeente Denekamp bedraagt de minimum bijdrage
eveneens f.12,50, doch voor toezending van 't Onderschoer worden
dan de kosten ad. f.6,- per jaar (voor 1981) in rekening getracht.
De totale bijdrage is dan minimaal f.18,50.

Er wordt gesproken van een minimum-bijdrage. Dit houdt in, dat u er
vrij in bent meer te betalen. Daardoor zal het mogelijk worden, dat
wij nog meer voor u kunnen doen.

Graag hopen en vertrouwen we dat u begrip hebt voor deze wijziging.
Een accept-girokaart voor uw bijdrage 1981 treft u in dit Onderschoer
aan. Wilt u wel zo vriendelijk zijn de noodzakelijke gegevens zelf
verder in te vullen.

Mocht u zich niet kunnen verenigen met ons standpunt, dan verzoeken
wij u ons hiervan tijdig (vóór 1-2-1981) in kennis te stellen.

75 jaar Oudheidkamer Twente

In verband met het 75-jarig bestaan van de Vereniging Oudheidkamer
Twente is er in het Rijksmuseum Twenthe te Enschede, een bijzonder
tot verbeelding sprekende expositie ingericht. In dit museum is de
oudheidkamer ondergebracht.

De expositie heeft als zeer toepasselijke titel meegekregen: 75 jaar
verzamelen. Materiaal dat gewoonlijk in de depots lag opgeslagen is
nu voor de dag gehaald. Een ingelijst Twents volkslied opent als het
ware de gang door deze expositie. Nog tot 4 januari 1981 kunt u deze
tentoonstelling bezichtigen.

Jaarboek Overijssel

De nieuwste editie uit deze serie is eind oktober verschenen. Het

handelt over "Graven en begraven".

In dit Jaarboek wordt een beeld gegeven van hoe de mens zijn laatste rustplaats vond. Door de eeuwen heen, van hunebed tot crematorium.

De prijs bedraagt f. 31,50. Het boek is verkrijgbaar bij de boekhandel.

Jaarboek Twente

Het Jaarboek Twente 1981 is begin november van dit jaar verschenen. Het boek bevat tevens een inhoudsregister van alle twintig verschenen jaargangen. Het is inmiddels al een hele reeks geworden; een kostbaar bezit.

Voor wat onze naaste omgeving betreft kunt u in deze jongste jaargang het een en ander lezen over het ontstaan en de ontwikkeling van landelijke nederzettingen in Twente. Dit artikel van de hand van L.H.M. Olde Meierink uit Losser is zeer lezenswaardig. H. Boinck deelt voort iets mee over de marke Denekamp, terwijl M. Hesselink van de Riet uit Albergen uitvoerig betoogt over het plaggen- en boerenturfgereedschap in Noord Twente. Daarnaast staan er natuurlijk wel meer aantrekkelijke artikelen in dit Jaarboek.

Het Jaarboek kost f. 15,-- , en is verkrijgbaar in de boekhandel.

Degene die dit boek bij voorinschrijving hebben besteld bij Heemkunde Denekamp en dit nog niet afgehaald hebben, worden vriendelijk verzocht, dit alsnog voor 1 januari 1981 te doen.

De kosten zijn dan nog f. 13,-- . Daarna kunt u dit boek niet meer afhalen.

Twentsche Almanak

Hij is er weer, onze vertrouwde inmiddels al 102 jaar oude Twentsche Almanak. Met zijn weersprofoetien en zijn vele adressen in Twente, is het nog steeds een ware vraagbaak. En natuurlijk niet te vergeten het verhaal "in 't plat" en de vele in 't dialect gestelde spreuken, waarvan er een als volgt is "Jongs en wichter, wa'j ok wilt leeren. Hooft onze spraake toch in eeren." Verkrijgbaar in de boekhandel voor f. 3,-- .

oproep

Al eerder heeft de redactie van dit blad een oproep gedaan, met name gericht aan natuurliefhebbers en liefhebsters, die bij tijd en wijle iets over die natuur en zijn vele facetten wil vertellen om aan de inhoud van dit blad te kunnen toevoegen. Zodoende kunnen ook anderen deelgenoot worden van hun kennis.

Aandacht voor de natuur is ook een onderdeel van onze vereniging. We hebben daarvoor ook een werkgroep Flora en Fauna. Met name in

deze werkgroep, denkt de redactie, zitten toch wel enkele mensen die daarvoor een aanzet kunnen geven. Bel of schrijf ons eens!

u kunt ook reageren

Dit blad is er ook voor u, die meent iets te vertellen te hebben over het eigen heem en de naaste omgeving, in welke vorm ook. De redactie van dit blad stelt zich positief en open op voor uw bijdrage aan dit blad. Mocht u een verhaal, een historisch feit, een legende, een sage weten te vertellen zeg het ons, schrijft u het ons. Wij zijn daarvoor zeer geïnteresseerd.

Niet alles zullen we kunnen opnemen. Maar dat zult u kunnen begrijpen. In 'n geval dat wij menen dat een artikel niet zou moeten worden opgenomen, plegen we overleg met de betreffende schrijver.

Voldoende redenen voor waarborg dachten we.

praatavond

Denkt u aan de volgende praatavond. Deze wordt gehouden op dinsdag 20 januari a.s., aanvang rond acht uur 's-avonds, in het Koetshuis van Huize Keizer. Als het weer tenminste meezit. Dat weet je per slot van rekening maar nooit. Koffie met krentewegge staat tegen vergoeding van de kosten op u te wachten. We zouden dan nog haast kunnen denken aan "niejaarskookn".

Misschien kunnen we het eens hebben over spinviscites. Daar zal toch nog wel het een en ander over te vertellen zijn, lijkt ons.

leesloopen

De plaatselijke opticiën (fa.Hofland) heeft ons onlangs drie fraaie leesloopen ten geschenke gegeven. Hiervoor zijn we zeer erkentelijk.

heg en houtwal

De Raad van Europa heeft 1981 uitgeroepen tot het internationaal jaar van heg en houtwal.

Heggen en houtwallen zijn schaars aan het worden. Vele eeuwen hebben ze ervoor gezorgd, dat de boeren konden en lieten zien waar hun land lag en tot hoever het ging. Ook werd hiermee het vee "binnen" gehouden. Verder konden de houtwallen de boeren tot dienst zijn omdat het hout, dat met een zekere regelmaat gekapt moest worden, welkom was.

Waar tegenwoordig nog omheiningen nodig zijn gebruikt men prikkeldraad of tewel "takkedraad" of "peunddraad", dat kant en klaar op rol bij smid of boerenbond gekocht kan worden.

Een wal met een rij bomen midden door een wei ervaart de boer, de agrariër, als een last; er is altijd een schaduwkant, waar de zon dus minder goed doorkomt, waardoor er aan die zijde een aantal meters grond, minder vruchtbaar is. En dat kost de boer uiteindelijk geld.

Maar wat moeten we er dan mee? Allemaal maar opruimen en daarmee

ons zo geprezen coulissenlandschap naar zijn grootje helpen?
Welnee, natuurlijk niet.
Daarom ook zijn wij er blij mee, dat hieraan op internationaal
niveau ook aandacht wordt geschonken.
Volgend jaar zullen wij ons hier ook actief mee trachten bezig
te houden.

heemkundefolder

Kent u onze nieuwe informatiefolder met de fraaie titel "In het
voetspoor van de Meesters....."?

Bij gelegenheid van de naar onze mening zeer geslaagde eerste
lustrumviering is deze folder samengesteld.

In deze folder wordt het een en ander verteld over onze vereniging,
onze doelstelling enzovoort. Tevens kunt u op een afzonderlijk
toegevoegd inlegvel lezen op welke wijze u actief deel
kunt nemen aan de werkgroepen.

De folder kunt u gratis krijgen. Even langs komen of bellen is
al voldoende.

Twentse Post

Op 17 december 1980 vond de officiële presentatie plaats van het
maandblad de Twentse Post. Dit blad moet min of meer gezien
worden als een voortzetting van het van 1962-1975 verschenen
maandblad van dezelfde naam.

In het eerste nummer wordt ruim aandacht geschonken aan de man
achter de Twentse Post oude stijl, namelijk wijlen Johan
Gigengack.

Een abonnement op het blad kost f.60,-- per jaar.

Aan alle leden van historische en heemkundeverenigingen wordt een
gratis exemplaar van het eerste en wellicht ook van het tweede
nummer toegezonden. Voor deze toezending hebben wij op hun verzoek
onze bemiddeling verleend. Wij hebben ons bereid verklaard
dit blad op hun kosten aan u toe te zenden.

Rond de tijd dat u het vierde nummer van 't Onderschoer-1980
ontvangt, zal u ook de Twentse Post bereiken.

Jaarboek Bentheim

Zo tegen het eind van het jaar verschijnen weer allerlei jaarboeken.
Dezer dagen is ook weer verschenen "Jahrbuch des Heimatvereins der Grafschaft Bentheim" voor 1981. Het boek telt
280 pagina's en is voorzien van een fraaie meerkleurenomslag,
tonende de grote kerk van Uelsen.

Zoals dat al jaren gebruik is treffen we in dit boek ook weer
vele in dialect gestelde gedichten, verzen en een enkel verhaal
aan.

Het Jaarboek kost f.22,50, en is verkrijgbaar bij Heimatverein
Der Grafschaft Bentheim E.V.; 4444 Bad Bentheim, Am Westhang 3.

Op onze laatst gehouden bestuursvergadering is van gedachten gewisseld over de activiteiten van de werkgroepen. Hoe houden we na vijf jaar de vaart erin, hebben we ons zelf afgevraagd.

Concrete oplossingen daarvoor zijn nog niet voor de dag gekomen. En dat is, begrijpelijk, ook niet eenvoudig. Heemkundeactiviteiten zijn immers voor een groot deel gebaseerd op het werk van de eenling, of van een klein groepje mensen dat zich tot een bepaald heemkunde terrein aangetrokken voelt.

Er is bij ons op papier een aantal werkgroepen, zoals uit de heemkundefolder op te maken is. Deze werkgroepen zitten voor een groot deel verlegen om actieve medewerkers, mensen die de handen uit de mouwen willen steken, jongelui die hier hun licht eens willen opsteken, ouderen die over wat ruime vrije tijd beschikken enzovoort.

Wij verkeren in het besef dat het erg moeilijk is mensen te animeren om actief deel te nemen aan ons werk in teamverband. Begrijpelijk zelfs!

Bijzonder graag echter zouden we het op prijs stellen te weten waar de mensen individueel op ons heemkunde-terrein mee bezig zijn. Dan kunnen we wellicht ook zinvol coördinerend werk verrichten. U zou het toch ook niet plezierig vinden als u met iets bezig bent, terwijl even verder op iemand eenzelfde onderzoek doet. Dat is vaak verspilde energie. Dan kun je beter de krachten bundelen en maak er samen wat van. Dat kan niet altijd, dat beseffen we heel goed. En dat hoeft ook niet altijd. Maar wat wel belangrijk is, is te weten, waar u mee bezig bent, welk onderwerp uw studieobject is. Als er dan bij ons eens wordt gevraagd: is er bij jullie iemand daar of daar mee bezig, dan kunnen we zeggen, die en die, en kan men zich zonodig met de betreffende persoon in verbinding stellen.

Hierdoor bouw je ook contacten op, contacten die juist ook voor de beoefening van streekgeschiedenis van groot en wezenlijk belang zijn. De ware volksaard en het volkskarakter haal je niet -slechts- uit boeken. Daar zijn

we, dacht ik, toch wel van overtuigd.

Ja, waar zijn wij dan zoal mee bezig. Op het gebied van de geschiedenis wilt u weten?

Er wordt wat aan de geschiedenis van de joden in Dene-kamp gedaan; er wordt gewerkt aan de geschiedenis van het spoor, een groepje mensen houdt zich bezig met het verklaren van onze straatnamen. (en er zijn nogal wat straatnamen)! Dat zijn allemaal vrij omvangrijke en daardoor langdurige projecten, waarvan resultaat niet direkt zichtbaar is.

Het bestuur nu was van mening dat we belangstellende leden in de gelegenheid zouden moeten stellen, deel te nemen aan een klein project, iets wat in één winterseizoen door een vier of vijftal mensen gerealiseerd zou kunnen worden. En dan komt natuurlijk de volgende vraag: wat leent zich daar dan voor?

Ja, wat dan. Wel, daar is heel gemakkelijk een antwoord op te geven, en ook niet gemakkelijk eigenlijk. Immers hoe eenvoudig een project je ook voor (je subjectieve) ogen staat, des te omvangrijker kan het worden, als je ermee bezig gaat. Maar dat is natuurlijk niet erg. Als je eenmaal de smaak te pakken hebt, biedt dit vaak alle aanleiding om er mee door te gaan, en het project verder uit te diepen. Onafhankelijk daarvan zou over de eerste resultaten al wel vast het een en ander gepubliceerd kunnen worden in -natuurlijk- ons Onderschoer. (Want dat blad staat voor alle leden open!!!) (Het is maar dat u het weet).

En mocht de omvang van het werkresultaat erg royaal zijn dan maken we er gewoon een speciale editie van 't Onderschoer van.

Maar dat zijn allemaal zaken die later te regelen zijn.

Ja, zal men zeggen, daar heb je nou wel een mooi pleidooi gehouden, maar waar moet ik (als op de stoep staande belangstellende) dan heen! Ook daarop kunnen we -natuurlijk- antwoord geven. We hebben gemeend het wat gemakkelijker te maken en willen in elk geval een object aanhalen als voorbeeld en wel de geschiedenis van het kanaal Almelo-Nordhorn. Via archiefonderzoek (in met name gemeentearchief Denekamp en rijksarchief Overijssel te Zwolle), door middel van literatuur onderzoek alsmede uit gesprekken met (oudere)mensen is hiervoor heel wat materiaal bij elkaar te krijgen. En echt waar, je

doet interessante ontdekkingen. Leuke en ook minder leuke.

Dit is echt een project waarvoor men met een klein groepje mensen de wintermaanden zoet mee door kan komen. (en misschien nog wel een poosje daarna!)

Ook zou men zich eens kunnen inzetten om volksverhalen, verhalen rond de haard op te schrijven. Ja, waarom niet? Oh, u kunt niet schrijven, wel vertellen? Nou ook goed, als u het maar even laat weten. Een volgende keer kom ik hierop zeker nog terug.

Mocht er belangstelling zijn voor het project "Geschiedenis Kanaal Almelo - Nordhorn" dan kan men zich daartoe met mij in eerste instantie in verbinding stellen. Graag zal ik dan trachten een groepje daartoe te vormen; waarbij ik ervan uit ga dat dit niet groter zou moeten zijn dan vijf personen.

Wilt u verder meer weten van heemkunde of belangstelling hebben voor een ander project dan mag u bij ons aankloppen. Wij hebben een heus luisterend oor, en let wel, wij luisteren graag naar u en naar jou! Want ook de jongeren zijn bij ons van harte welkom! Dat wil ik hier op deze plaats nog eens extra onderstrepen.

Onze adressen staan voor in dit blad; en de bijgevoegde folder geeft nog nadere gegevens weer, die wellicht van belang kunnen zijn.

Kom pak de telefoon eens, waag het er maar eens op. Het verplicht u immers tot niets.

Bovendien: wie het eerst belt, het eerst telt!

H.Boink, namens het bestuur.

WINTER

Stiller, stiller, stiller zakken
Nacht en dagen om mij heen -
Als de sneeuw de dorre takken
Dekken zij 't verleên.

Doch hun hout wacht, diep verborgen,
Menig, menig wederkeer,
En mij komt de jonge morgen
Nimmer, nimmer weer!

Wie gebloeid heeft en gedragen,
Houdt herdenking tot genoot -
Hij heeft God niet meer te vragen
Dan den stillen dood.

C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA

Het midwinterhoornblazen
gebeurde vroeger veelal
boven de waterput.

Graatseum en Diekmeuj zattn vuur op de del. roond 't veur in 't los hoes. Jans, Dika en de keender haddn de berstie a op ezoch, mer Graatseum en Diekmeuj gungn altied een keteerkn later nao berhen. Graats gung dan nog earst 'n keer um 't hoes hen, streek 'n hoond nog een keer oaver 'n kop hen, keek nog effn nao de dree beeste achter op de del en klöm dan ok met Diekmeuj de berstie in.

Mer dissn aovnd gung Graatseum nich nao boetn hen. D'er lag ne dikn pak snee en 't hoes, waarvan 't dak bienao töt op de groond hing, leek wal een'n grootn sneebult.

"Zöl wie oonze stie ok mer is opzeukn", zea Diekmeuj. Dat zea ze trouwns elkn aovnd, a meer as veartig jaor lang. Graats spijn nog een keer van 't proemn, het broene sap sissn in 't losse veur. De rest kwam daal op de oale veansterbaank. Daor mos Diekmeuj sannerdaags wear bie.

Een maol har Graats 't waogd een keteer langer op te blievn, umdat e nog strowissn mos maakn vuur de kloomp van de keender. Dat was um slech bekömn, want Dieke har teagn em e-zeg: "Graats, as dat nog een keer wear e-buurd, dan köj oene kloompe wa nao hoes hen brengn". Dieke har Graats altied good laotn weetn, dat hee d'er mer bie in was trouwt en dat zee dus, as t'er op an kwam, de baas was.

As Diekmeuj dan ok 's-aovns zea: "Zöl wie de stie mer is opzeukn," dan wus Graats mer al te good dat dee vreandelijke weure, wa 'n luk mear beduudn as 'n vrean-delijk vezeuk.

Dow Graats dan net zien'n blauwn kiel an'n spieker wol hangn, kwam klean Jenske de berstie oet kroepn. "Grotva", zea Jenske, "ik bin zo bang; ik heb zo raar e-dreumd en 't toetket mie nog al in de oarn." "Kom dan nog mer efkes bie grotva zittn en vètel 't mer is."

"In de wei achter 't hoes, in'n snee, daansn een hele-boel van dee, ja hoe zol'k dat zeggn, van dee witteik deank, dat 't speuke warn of geestn. Ik kon ze ok haost nich zeen in den wittn snee.

Ik zag wa hoonderd van dee grootn toeters. Ze warn wa net zo groot as oonzn mirweenterhoorn! "Zo groote?", zea grotvar "jao, dat kan dan wa oetkommn". Grotvaa pak'n den mirweenterhoorn van de kaant van de hiel en bekek dat ding is van alle kaantn.

"Heel lang ledn warn d'r nog gin buske indizze buurt. Dow stondn d'r nog gin huuze, d'r wassn geen weage en d'r woon'n nog mer 'n heel paar leu. Dee buske warn na geveurluk, umdat d'r völ weelde beeste in róond dwaaldn. D'r warn ok beeste bie met grote heurne en die beeste neumn ze oeröske. Dee warn wa is met mekaar an't stootn; 't gung d'r wa is onmeundig har an too!

"Dat heb ik bie de beeste ok wa is zeen," zea Jenske.

"Mer de heurne van dee oeröske", gung grotvaa wieder, "dee heurne warn wa zo groot as ne mirweenterhoorn en vaak nog wa groter." Vol bewondering keek Jenske naor dat keunstige ding, waor at grotvaa zo mooi op bloazn kon. 't Ding was nog groter, as Jenske zölm.

"Op ne goein dag had d'r een ne heeln kraom van dee heurne bie mekaar e-scharreld. Hee was met een van dee heurne 'n betke an't knooin, hee had-r 'n stukske of e-hawn en blaosn d'r es op; zo mer vuur de flauwe kul. Hee schrök van dat geluud; mer hee vun 't eagenlijk toch ok wa mooi. Dow maakn e van al dee blaosheurne en alle leu hadn d'r plezear met.

As 't dan weenter wör en dee grootn oeröske honger kreegn, kwamn ze naor de huttn van de leu; 't kwam wal is vuur dat ze dan de huttn onderste boavn stootn. Daor warn de leu natuurlijk naa bang vuur.

Dow d'r weer is een keer ne koppel van dee dears ankwamn loopn, blaosn een van dee leu op zonnen hoorn en van schrik gungen alle beeste op 'n löp. En daorum gungen ze 's-weenters vanaf dee tied elkn aovrd op 'n hoorn blaosn.

Laatr, dow de buske en dee beeste d'r nich mer warn, broekn ze toch 's-weenters, as t'er ne dikn pak snee lag en de leu nich bie mekaar konn komn, dee heurne um mekaar hier of daor bod van te doon.

En wat ie dreumt hebt, Jenske, dat warn engeln met ne mirweenterhoorn. Zee woln oe ok eargns bod van doon."

"Wat woln dee engeln dan vêteln", wol Jenske weeten.

"Dat 't gauw Késmis is, Jenske. Dat möt alle leu weeten".

Graatseum gung met 'n mirweenterhoorn naor boetn hen,
hooln dat ding veur 't hoes boavn de put, en begun te
blaozn. Efkes was e stil en dow heurde in de wiede nen
aandern hoarn.

"Dat was nog mooier as van dee engeln", zea Jenske.

Diekmeuj was nich hellig op Graatseum, dow e in de ber-
stie gung. Biej keender heurt allenig mer vrea!

(tekst ontleend aan
"Een legende van
een Midwinterhoorn"
door B.J.J. ter Bekke
in "Boer en Tuinder,
oktober 1978.)

Gedachten up Aulejoahrsoawend

'n Joahr lang hebb' wij krabbt en kläijt,
Gaww' geht weär heel upt Nij'.
Soa as Blau van de Blome wäijt.
Soa wäijt een Joahr vebij!
Wij kiekt us ümme, bliest still stoahn:
Hewot recht doahn disse Tied? —
Voart söllt de Toarentklocken sloan:
Twalf Uhr, — dann ist soawiet!

Een Joahr is lang, een Joahr is kott.
Et breng uns Bliedschup — — Pien.
Hier steht et Liewen, doar de Doad.
Nich aijt ist Sünnenschien! —
Lout uns nou vöarut kieken, froagn:
„Wat breng de nije Tied?“
Want twalf Moal hebbt de Klocken sloahn:
Nijouhr! — et is soawiet! —

Willy Friedrich

Denekamp en omgeving
geb. W.H.Dingeldein 1930

Toen omstreeks het jaar 1830 de nieuwe straatweg Oldenzaal-Denekamp gereed was gekomen, voelde de gemeente Losser er niet veel meer voor om de Beuningerbrug over de Dinkel in de oude straatweg van Oldenzaal naar Denekamp nog langer te onderhouden.

Het onderhoud van bruggen kostte de gemeenten veel geld. Voordien waren hier de markebesturen mee opgezaald. Doch na de vorming van de staatkundige gemeenten werd dit al spoedig een van de voornaamste taken, waarmee deze zich moesten bezighouden.

Beuningen ligt in de gemeente Losser. Dus was Losser onderhoudsplichtige. Dat men van dit onderhoud wel af wilde valt te begrijpen. Maar dit betekende dan meteen dat de brug zou komen te vervallen, wat dan weer tot gevolg had, dat deze weg zijn functie als zodanig werd ontnomen.

Op 5 mei 1832 verzocht de burgemeester van Losser het provinciaal bestuur van Overijssel om deze Beuningerbrug voor afbraak te mogen verkopen. Als argument hiervoor voerde hij o.a. aan dat "Sedert het aanleggen van de straatweg Oldenzaal-Denekamp de brug overtollig was geworden en omdat de oude brug slechts op een afstand van 779 Nederlandse ellen verwijderd was van de nieuwe brug in de aangelegde straatweg, kon dit voor de ingezetenen geen noemenswaardig ongerief veroorzaken." Zo, daar zaten de mensen dan mooi mee die in Denekamp te kerke gingen. Want Beuningen was geheel aangewezen op Denekamp. Net als nu nog voor een groot deel.

Gedeputeerde Staten van Overijssel wilden over deze kwestie toch nog wel eerst wat meer weten. Zo vroeg men of er ook ingezetenen van Denekamp of Oldenzaal belang konden hebben bij het al dan niet instandhouden van deze brug en of door verwijdering van de brug het verkeer tussen deze en wellicht andere gemeenten gestremd kon worden, al was het maar voor korte tijd.

De burgemeester van Losser stelde in zijn antwoord onder meer het volgende: "Dat de ingezetenen van Oldenzaal generlei belang konden hebben bij het behoud van de brug,

aangezien deze op een afstand van bijna 2 uur hiervan was gelegen." Verder deelde hij mee, dat hij onlangs een gesprek had gehad met de burgemeester van Denekamp. Hieruit was hem gebleken dat deze voor behoud van de brug was. Dit was voor het nut van de Denekampers. Losser's burgemeester twijfelde aan deze reden. Hij ging van de veronderstelling uit dat de ware reden was gelegen in het feit dat het ging om het vermijden van het tolhek op wat nu nog de Tolbult heet.

Verder werd in deze brief opgemerkt dat het niet bepaald de bedoeling was om deze brug voor afbraak te verkopen, mits er twee à drie inwoners waren, welke aan weerszijden van de Dinkel landerijen of weilanden bezaten, die de brug tot hun eigen gerief konden kopen en onderhouden. Het zou een onbillijkheid zijn om alleen voor deze belanghebbenden de brug te onderhouden, terwijl er verschillende bruggen over de Dinkel lagen, welke voor particuliere rekening werden onderhouden en toch ook wel tot min of meer algemeen gebruik dienden.

Ook werd de mening in deze van de gemeente Denekamp gevraagd. Op 14 juni 1832 pleitte burgemeester Roessingh Udink voor het behoud van deze brug. Men diende de gemeente Losser te gelasten om de brug in een betere toestand te brengen. Daartoe werd onder meer aangevoerd: "Dat sedert onheugelijke tijden over de daarin bedoelde oude Beuninger brug ook de grote passage van Denekamp naar Losser is geweest, gelijk nu nog daarnaar toe een groot eind weegs een goeden dijk ligt. Dat wanneer deze brug weggebroken wordt, men den steenweg een eind weegs moet passeren om naar Losser te gaan. Dat dit niet alleen een groot ongerief veroorzaakt aan de passage doordien men bij voornoemde brug weer op de rechte weg naar Losser moet komen en daar bij een verschrikkelijk eind moet omrijden, zozeker wel eens zover als de burgemeester van Losser opgeeft, die de afstand van de voornoemde brug tot de brug in de straatweg in een rechte lijn genomen zal hebben, terwijl men op een kwartier na van die richtlijn niet kan passeren, en ook niet mag".

Verder vreest Roessingh Udink dat de domeinen, in wiens opdracht de nieuwe rijksstraatweg was aangelegd, straks een hek gingen hangen op de weg ter hoogte waar deze oude weg op de straatweg uitkomt. Dat is zo ongeveer bij Schellings. Als reden hiervoor werd dus aangevoerd het eventueel ontlopen van de tol. Iets verderop richting Oldenzaal bij de tolbult moest men immers betalen.

Dus lag het een beetje voor de hand dat men het tolhek wat zou kunnen gaan verplaatsen. Naarstig voerde Denekamp's burgemeester meer argumenten aan. "Dat voor de meeste ingezetenen die te Denekamp ter kerke, kerkhof en school behoren, de weg over de steenweg bijna eens zo lang is als de oude weg over voornoemde brug, hetwelk vooral voor de kleine kinderen die dagelijks ter school gaan ten uitersten moeilijk is, om nog niet eens te spreken van het gevaar dat de kinderen lopen om op een steenweg overreden te worden, terwijl dit even ongerieflijk is voor de chirurgijn en vroedvrouw van Denekamp, die meest te Beuningen gebruikt worden, als voor de zieken te Beuningen zelve. Dat er onderscheidene boeren zijn die aan de ene kant van de brug wonen en aan de andere kant een groot gedeelte hunner landerijen hebben liggen en dat ze onnoemelijk veel schade zouden lijden en hunne landerijen voor hun volkomen onbruikbaar zouden worden". Ook de winkeliers, de tappers en andere neringdoenden in het dorp Denekamp zouden bij deze verlegging van de weg, want daar kwam het natuurlijk wel op neer, veel schade ondervinden! Om deze reden vindt het gemeentebestuur van Denekamp zich dan ook verplicht te verzoeken "dat de publieke weg van Denekamp naar Losser in stand mag worden gehouden en dat de brug niet wordt weggebroken, maar dat men het bestuur van Losser gelast om de brug in betere staat te brengen, aangezien deze nu zeer vervallen is". Tot zover de reactie van de burgemeester van Denekamp.

Gedeputeerde Staten zenden deze brief weer voor het maken van eventuele opmerkingen naar de burgemeester van Losser. Deze schrijft op 23 juni 1832 onder meer dat er van Losser naar Denekamp verscheidene veldwegen zijn, die op vele plaatsen langs de boerderijen lopen. Deze wegen worden niet door de gemeente onderhouden. De weg van de Beuningerbrug naar Denekamp loopt in zeer vele bochten, zodat de Beuningerboeren van oordeel zijn, dat de route via de nieuwe straatweg zeer weinig groter is. En mocht dat dan al iets schelen, dan beperkt zich dit ongerief tot hooguit drie of vier boeren, die net bij de brug wonen. Dat de tol zou worden ontdoken, als de brug weg is gebroken, is Losser's burgemeester niet gebleken. Wel is hij ervan op de hoogte dat tot voor kort inwoners van Denekamp via de oude weg, dus over de Beuningerbrug, richting Oldenzaal gingen, verder Beuningen door en dan achter het tolhek op de straatweg kwamen en dus alsnog

de tol trachten te ontlopen. Doch de domeinen hadden hier intussen ook een slaghek geplaatst. Het bevreemdt hem verder dat de burgemeester van Denekamp spreekt van het ongerief dat aan enige inwoners van Beuningen wordt toegebracht, als de brug zou verdwijnen. Dit terwijl men onder de gemeente Losser hoort, en men zich daar toch wel zou hebben beklaagd. En daar is hem na raadpleging van verschillende personen niets van gebleken. Vreemd enigszins komt het hem voor als Roessingh Udink wijst op het gevaar voor de schoolkinderen, die dan straks over de nieuwe straatweg zouden moeten, en dan overreden zouden kunnen worden. Losser's burgemeester weerlegt dit door te stellen dat juist deze straatweg behoort tot die wegen "op welke de minste passage is".

Verder hadden enige Beuninger boeren hem te kennen gegeven dat, wanneer de brug daar niet bleef, zij het voor-nemen hadden daar voor kerkgangers een vonder te plaat-sen. Dit vonder zou dan tevens kunnen dienen voor de dokter, de vroedvrouw en verdere personen, die door de gemeente Denekamp waren aangehaald.

Gedeputeerde Staten delen tenslotte op 17 juli 1832 mee, dat zij de zaak nog eerst aan een nader onderzoek ter plaatse willen onderwerpen. Als daartoe dan nog termen aanwezig zijn, komt men op deze zaak terug.

Over deze aangelegenheid is verder in zowel het gemeente-archief van Losser als van Denekamp niets meer terug te vinden. Aangenomen mag dus worden, dat men op de een of andere wijze tot overeenstemming is gekomen om de brug te handhaven. Want hij ligt er nu nog!

J.A.den Ouden/ H.Boink

geraadpleegd: Gemeentearchief Denekamp,
Gemeentearchief Losser.

"Weas mer nich bang", zea 'n haann
teagn 'n pier, dow beete ear
'n kop of.

In 1794 schrijft Herman Otto, baron Bentinck tot Brecklenkamp een verzoekschrift, om aan de Apostolisch Vicaris der Nederlanden te overhandigen bij diens bezoek aan de Parochie Ootmarsum.

Het originele manuscript, dat in het Frans gesteld is, berust in het archief van de R.K.Parochie van Lattrop.

Interessant is de historische schets van deze parochie, zowel van vóór 1648 (vrede van Münster), als na ± 1690 bij het begin van de Restauratie in Twente.

Voor de duidelijkheid meld ik nog dat het stuk hier wordt weergegeven in een stijl, zoals dat zou passen bij de tijd, waarin het verzoekschrift is opgesteld.

"Aan zijne Excellentie
Monseigneur
Monseigneur Brancadoro, (1)
titulair Aartsbisschop van Nisibi,
Apostolians van Brussel,
Superieur van de Hollandse Missies
etc.etc.etc.

Monseigneur,

Zeer nederig smeekt de Heer Herman Otto Baron van Breklenkamp (2), zeggend dat onder zijn andere bezittingen, hem de Heerlijkheden van Breklenkamp en Lattrop behoren, gelegen in de provincie van Overijssel en dat in de eerste van deze twee genoemde Heerlijkheden hij een kasteel bezit, waar hij gewoonlijk verblijf houdt.

Van ouds her, Monseigneur, vormen deze twee heerlijkheden met een deel van de twee naburige plaatsjes, genaamd Tilligte en Hesingen één parochie, die zijn eigen pastoor had en waarvan de grenzen nog aan een ieder bekend zijn.

Maar in de loop der tijden (3), veroorzaakten de verwarringen, die zoveel schade aanrichtten in deze

Provincies, de ineenstorting van deze parochie en van verscheidene andere in deze omgeving.

Het was pas tegen het einde van de vorige eeuw (4), dat de Katholieken van Brecklenkamp en van Latterop zich de geestelijke hulp konden verschaffen waarvan ze zolang beroofd waren geweest.

De eerste katholieke priester, die werd belast aan hen de Sacramenten toe te dienen, heette Henri Strutius (5), geboren te Alen in Westphalen (6), hij bediende tevens te Ootmarsum, maar hij verbleef te Latterop en Brecklenkamp. (7).

Het was pas in 1701 dat het hem werd toegestaan zijn verblijf te vestigen in de stad Ootmarsen.

Maar bemerkend, dat hij van dat ogenblik af niet meer als vroeger zijn zorgen kon geven aan de Parochianen van Latterop en Brecklenkamp, vanwege hun zeer grote verwijdering van plaats van zijn nieuwe woonplaats, meende hij zich te moeten beperken tot de zielzorg van Ootmarsen alleen, die van Latterop en Brecklenkamp werd toevertrouwd aan een andere priester, die, evenals hen die hem opvolgden (8), zijn kost en inwoning genoot op het kasteel van Brecklenkamp.

De eerste was Guillaume Hoed, geboren te Lingen. Zijn opvolgers waren: Jean Wessels, geboren te Enschede; Jean Hartman, geboren te Munster; N. Kerstens, geboren in het graafschap Lingen.

Deze bijzonderheden, Monseigneur, zijn ons bewaard gebleven door een historicus, van het land, genaamd van Rhijne, in een werk in het Nederlands geschreven onder de titel:

"d'Oudheden en Geschiedten van Deventer", men voegt hierbij een uittreksel uit dit werk onder nummer één toe.

Het is pas sedert veertig of vijftig jaar, dat de parochie van Latterop en Brecklenkamp is verstoken van het verblijf van een pastoor, deze verandering heeft plaatsgevonden door enige spijtige twisten die plaatsvonden tussen de Parochianen en hun laatste pastoor en die hem deden besluiten hen te verlaten.

Toen belastte de pastoor van Oot-marsen zich met de verlaten parochie, maar omdat hij niet kon voldoen, omdat hij zelf een zeer uitgebreide taale heeft, heeft hij een kapelaan genomen om hem te helpen in zijn functies.

Op Zon- en feestdagen begeeft de kapelaan zich naar Latterop om daar een stille Mis op te dragen, waarna hij naar Oot-Marsen teruggaat.

Maar de kapelaan vervult daarmee slechts een deel van de functies van de vroegere pastoors van Latterop.

Dezen, vanwege de aanzienlijke afstand die zich bevindt tussen Brecklenkamp en Latterop, celebreeerden twee missen; de eerste op het kasteel van Brecklenkamp voor de parochianen uit de omgeving, en ten tweede in Latterop voor de anderen.

In de plaats daarvan is in de huidige stand van zaken de meerderheid van de Parochianen verplicht zich naar Latterop te begeven, waar hij slechts één enkele mis opdraagt die zij kunnen meevieren.

Van de andere kant ondervinden de toediening van de sacramenten en het onderricht zeer grote moeilijkheden. Het is anderhalf uur gaans van Brecklenkamp naar Ootmarsum, en in de winter zijn het er twee; de wegen zijn in dat seizoen, zo te zeggen, onbegaanbaar. Ook is het niet zeer zelden, dat de zieken zich niet de laatste hulp van de kerk kunnen bezorgen, en sterven zonder die te hebben ontvangen.

Is het niet evenzeer te vrezen dat de katholieken van dit Canton niet voldoende onderricht zijn in de meest essentiële waarheden van de godsdienst?

De vier delen die de oude parochie van Latterop vormen, en waarvan in het begin van dit verzoek gewag is gemaakt, omvatten op zijn minst drie honderd katholieke families. Is het aantal niet meer dan voldoende om alle aandacht van de geestelijke overheden te verdienen?

Deze overwegingen deden de inwoners van Latterop en Brecklenkamp besluiten zich te verenigen met ondergetekende met de bedoeling een dringend verzoek te doen bij de Hoogmogende Heren, de staten van Overijssel, om toestemming tot het hebben van een kato-

lieke priester, die als eertijds, twee maal de goddelijke eredienst kon vieren.

De eerste in het Heerlijke huis van Brecklenkamp en de tweede in een privé-woning te Latterop, zoals die daar tegenwoordig al opgedragen wordt.

Het eerste verzoek werd gedaan in 1779 en het tweede in 1786, maar de Staten weigerden in te stemmen met het verzoek dat men hem deed, omdat het niet was gestaafd met voldoende bewijzen.

Na nieuwe onderzoekingen te hebben gedaan boden smekers een derde verzoek aan in 1787; dat werd een volledig succes.

Nadat rapport was uitgebracht door de commissieleden, benoemd voor een onderzoek naar de inhoud, geven de Staten van Overijssel bij hun besluit van 18 april 1787, waarvan een uittreksel onder nummer 2 is toegevoegd, toestemming om de Heer en de inwoners van Brecklenkamp en Latterop, om een priester te hebben voor eigen gebruik, welke priester als vroeger twee erediensten zal kunnen celebreren, de eerste in het Huis te Brecklenkamp en de tweede in een privé-woning te Latterop, zoals dat reeds geschiedt, op voorwaarde niettemin, dat de smekers door blijven gaan aan de Heer Helter, pastoor van Ootmarsum, diens leven lang de collecte-rechten en andere die aan deze behoren, te betalen.

Deze voorwaarde, een gunst van de huidige Heer Pastoor van Ootmarsum, was voorgesteld en bevestigd in het verzoek zelf van de smekers.

Maar omdat het noodzakelijk was, tenminste provisorisch, de leeftocht van de nieuwe toekomstige pastoor te verzekeren, stelt de Heer Baron van Bentinck in hetzelfde verzoek voor zich te belasten met hem koste en inwoning te geven op zijn kasteel te Brecklenkamp tot het moment dat genoemde nieuwe pastoor in het volledige en gehele vermogen is van de collecte en andere rechten die hem kunnen betreffen in de nieuwe parochie, na het overlijden van de tegenwoordige Heer Pastoor van Ootmarsen.

De heer Baron van Bentinck herhaalt en hernieuwt hier, voor zover nodig, dezelfde aanbieding en dezelfde ver-

binten.

Waardoor genoemde Heer Baron en de inwoners geloven van hun kant iedere belemmering te hebben opgeheven.

De aankomst (9) van Uwe Excellentie te Oot-marsen, waar U zich op de plaats zelve alle noodzakelijke inlichtingen zal kunnen verschaffen, inspireert de smekers met het grootste vertrouwen, dat de wederoprichting waarnaar zij streven, geen enkel uitstel meer kon lijden.

Het is in deze gevoelens, dat zij hun zeer nederige toevlucht nemen tot uw autoriteit, opdat het u behage,

Monseigneur,

zo snel mogelijk te herstellen, de oude parochie van Latterop en Brecklenkamp, hetzelfde zoals zij eertijds bestond, met de verplichting van de toekomstige pastoor op zon-, feest- en andere voorgeschreven dagen, twee keer de mis op te dragen; ten eerste in het kasteel van Brecklenkamp en ten tweede in een privé-woning te Latterop, op voorwaarde dat heer Hertel, huidige pastoor van Oot-marsen zijn leven lang in het bezit zal blijven van de collecte en andere rechten als gewoonlijk, dat de Heer Baron van Brecklenkamp zich van zijn kant voorlopig verplicht de toekomstige pastoor kost en inwoning te geven, alsmede een passende plaats voor de viering van de mis, tot dat genoemde toekomstige pastoor in het volledige bezit is van zijn rechten die hem kunnen behoren en tot men door een gemeenschappelijk accoord een andere nette plaats voor de eredienst heeft bestemd.

Gedaan op het kasteel van Brecklenkamp de 10e december 1794.

(w.g.) H.O. Baron Bentinck tot Brecklenkamp.

Zowel in zijn naam als in die van de inwoners van Latterop en Brecklenkamp en bijbehorende plaatsen."

Thans volgt dan de woordelijke vertaling van twee bewijsstukken, welke door Bentinck hiervoor zijn aangehaald.

"Extract of klaar bewijs
genome uyt de oudheden en gestichten
van Devonter. Autore H.V.R.pag.299.

Hendrik Structius te Alen in Westphalen gebooren en
een Munstersche Godsdienst geleerde is de eerste (in
de latere tijden) geweest, die de Catolike geloovigen
van Ootmarsum en vier omleggende Buurten als Pastor
opgepast heeft, hij woonde eerste buyten de stadt;
waar als hij in 't Jaar 1701 verlof gekregen had om
binnen de stadt te woonen heeft hij de gemelde vier
buurten aan een andere priester overgegeven, die zoo-
wel als zijn naazaten aan de Taffel van den Wel Ede-
len heer van Brecklenkamp spijsde.

De eerste is geweest Wilhelm Hoed te Linge gebooren
en die de volgende Naazaten heeft gehad

Joan Wessels te Enschede gebooren

Joan Hartman in de Stadt Munster gebooren,

N.Kerstens in de graafschap Linge gebooren."

"Extract uit het register der
resolutiën van Ridderschap
en steden de Staten van
Overijssel.

Campen, den 18 April 1787.

De Heeren van Voerst to Alerdink en
andere Hunner Edele Mogende Gecommitteerden tot de
Kerkelijke kerk, in gevolge en ter voldoening van
dezelver Resolutië Commissariaal van den 2den Deezer,
hebbende geëxamineert de Requeste van H.O.B.
Bentinck tot Brekelenkamp en de Roomsche Ingezeten
van Lattrop en Brekelenkamp, houdende verzoek, dat
het Hun Edele Mogende groot gunstelijk behagen mogt
aan Hun Remonstranten gracieuselijk toe te staan,
dat zij als vanouds, eenen privativen Priester mogen
hebben om hunnen Godsdienst in stilte te mogen ver-
richten, namelijk den vroegen Dienst op den Huise
Brekelenkamp en den laten Dienst in het Boerenhuys
te Lattrop, zo en als zij denzelven aldaar thans nog
houden;

hebben ter vergadering gerapporteerd dat bij het nagaan der Retroacta daaromtrent wel hebben bevonden der Ridderschap en

Steden bij derzelven Resolutien hieromtrent van den.....1779 en 6 april 1786 hetzelfde verzoek der Supplianten hebben afgeslagen, doch niet anders als bij gebreke van bewijs dat aldaar voormaals zo een Priester zoude zijn geweest; Doch dat door de supplianten hetzelfde thans bij hun voorgeschreven nadere Requeste genoegzaam hebben aangetoond, van advise zouden weesen, dat het verzoek ten Requeste zoude kunnen en behooren te worden geaccordeerd; mits dat de supplianten gehouden blijven om den tijdelijken Pastor Helter van Ootmarsum zijn leven lang zijne Collecte en wat meer de praetenderen kon, te laten toekomen. Waarop zijnde gedelibereerd, hebben Ridderschap en Steden, zich met het voorgeschreeven Rapport geconformeert.

Accordeert met het voorgeschreven Register.

Derk Dumbar."

(wordt vervolgd)

Coen Hamers.

Aantekeningen:

- (1) Cesar Brancadoro, aartsbisshop van Nisibi, was van 1790 tot 1794 Apostolisch Vicaris der Nederlanden. Hij waarschuwde dringend de katholieken van Nederland in een herderlijke brief voor de ophanden zijnde gevaren van de (Franse) revolutie. Hij had nog de tijd in 1794 in alle staties (vergelijk: parochies) van Twente het vormsel toe te dienen. Na de inval van de Franse troepen werd hij begin 1795 gedwongen naar Rome te vertrekken. In 1837 stierf hij te Fermo als kardinaal.
- (2) Herman Otto, baron Bentinck tot Brecklenkamp was gehuwd met Sophia, baronesse van Haksthausen. Hij zou kinderloos overleden zijn in 1790, maar gezien de ondertekening van het verzoekschrift zou het overlijden na december 1794 gedateerd moeten worden.
- (3) Bedoeld moet zijn de tachtig-jarige oorlog van 1568-1648 en zijn nasleep.

(4) 1680

(5) Henricus Smithuis wordt volgens Geerdink (pag. 252) ten onrechte Struthuis genoemd. Frappant is dat Bentinck hem Strutius noemt. Misschien dat deze in het Latijns gestelde naam die dus uitgesproken werd als "Stroetioes" in het Twents als Stroethoes (=huis) werd verstaan en verbasterd.

(6) Volgens Geerdink: Veer in het Lingense.

(7) Geerdink beweert dat Smithuis verblijf hield in Halle op het erve Konink.

(8) Van de nu volgende namen noemt Geerdink alleen die van Jan Wessels, kapelaan van Smithuis en vanaf april 1708 pastoor te Tubbergen.

De overige priesters zijn mij verder onbekend.

Mogelijk waren het Jansenisten, gezien de grote sympathie van enige Bentincks voor Petrus Codde. Het vertrek van de laatste pastoor met onenigheid zou hierop kunnen wijzen.

H.O. Bentinck dateert dat vertrek tussen 1740 en 1750.

(9) De visitatiereis van Brancadoro in 1794.

Een Nieuwjaarswenser op een midden 19de eeuwse prent.

Het openbaar bestuur was in de begintijd van de gemeente Denekamp volledig onvergelykbaar met nu. Ook heel begrijpelijk in een tijd dat de marken het op het platteland voornamelijk nog voor het zeggen hadden. Maar er waren natuurlijk wel landswetten, waaraan ook de inwoners van de in 1818 op papier gevormde gemeente Denekamp zich dienden te houden. En hierop was toezicht nodig. Daarnaast was het onderhoud van de wegen vooral de doorgaande wegen (van de ene marke naar de andere) steeds meer een probleem aan het worden, waarmee het gemeentebestuur zich geconfronteerd zag.

In 1830 kreeg Denekamp eigenlijk pas zijn "eigen" burgemeester. Eigenlijk, want welzeker was er in 1818 een burgemeester (toen nog schout) benoemd in de persoon van H. Pennink Hzn. Deze was, toen hij benoemd werd, woonachtig in Ootmarsum, en bleef daar ook wonen. Dus het gemeentebureau, zoals dat toen heette, was te Ootmarsum. Een hele opgave voor de inwoners van bijvoorbeeld dorp en buurschap Denekamp voor de aangiften van de in 1811 ingevoerde burgerlijke stand.

Het overlijden op 4 juli 1830 van de al zeer bejaarde ruim tachtigjarige Pennink kan gezien worden als een start van een gemeente Denekamp met een eigen gezicht. Hoewel Pennink's zoon Hendrik Jan hier anders over dacht. Deze was namelijk in 1827 aan zijn vader toegevoegd als hulp en vervanger en oefende sedertdien eigenlijk de burgemeestersfunctie uit. In een brief van 7 juli 1830 liet de Gouverneur van de Provincie Overijssel (vergelijk: Commissaris der Koningin) deze Hendrik Jan Pennink echter duidelijk blijken hoe hij er over dacht. Aanwijzing als toegevoegd aan zijn vader hield niet in, dat H.J. Pennink na overlijden van zijn vader op 4 juli automatisch aanspraak kon maken op die functie.

Drie maanden na het heengaan van Pennink, gedurende welke periode zoon Hendrik Jan, de hooners heeft waargenomen, kreeg Denekamp bericht van de benoeming

van de 25-jarige meester Johan Theunis Roessingh Udink tot burgemeester en secretaris van Denekamp. Deze Roessingh Udink woonde sedert kort op het Huis Singraven en was ook lid van Provinciale Staten.

Uit dat jaar 1830 wil ik u nog enkele andere bijzonderheden onder uw ogen brengen.

In de winter van 1830 hebben grote gebieden onder water gestaan, als gevolg van overstroming van de Dinkel. De stand van het water van dezé rivier was buitengewoon hoog. Zelfs huizen en landerijen die gewoon of zelfs boven het peil van de straatweg lagen waren overstroomd.

Verder werden in dat jaar voorbereidingen getroffen tot verbreding en verbetering van de oude weg door het dorp Denekamp. Deze weg maakte deel uit van de route van de grote weg van Deventer over Oldenzaal naar Nordhorn, welke op haar beurt weer een onderdeel vormde van de verbindingsweg Amsterdam - Hamburg. Dit was een ontwerp van Napoleon's architecten. Ons land stond van 1810 - 1813 immers onder regering van Keizer Napoleon.

Het deel van deze nieuwe rijksstraatweg, ook wel kunstweg genaamd, van Oldenzaal naar Denekamp (van toren tot toren, zo werd er gemeten) was al in 1827 gereed gekomen. De straat was voorzien van een drie meter brede verharding, welke bestond uit klinkers, uit veldkeien en zelfs uit steengruis. De weg werd destijds aangeduid als "de Grote Weg der 1e Klasse nr.1".

Thans moest dan ook de weg door het dorp Denekamp aangepakt worden. Daarvoor moest eerst de nodige grond in eigendom van het rijk worden verkregen. Als taxateur voor deze grond werd aangewezen G.Weys te Deventer.

Niet alleen de hoge waterstand van de Dinkel was oorzaak van wateroverlast. Dat bleek duidelijk in augustus 1830, toen vastgesteld moest worden dat inwoners van Lattrop dijk en dam van de Dinkel hadden doorgebroken. Ingezetenen van Breklenkamp hadden zich hierover bij de fungerend burgemeester H.J.Pennink beklagd. Op 16 augustus schreef Pennink hierover aan Gedeputeerde Staten van Overijssel.

Acht dagen later krijgt deze bericht om de schade aan dijk en dam te herstellen. 't Probleem was alleen: hoe moest hij dat doen. Daartoe ontbraken hem (evenals trouwens zijn opvolger) voldoende (ook financiële) middelen. Hij was hiertoe uiteindelijk nog aangewezen op de welwillendheid van de markebesturen.

In november 1830 krijgt Denekamp voorwaar een pottenbakkerij. Tegenwoordig zou dat haast als iets gewoons worden beschouwd. Maar toen was dat toch wel iets bijzonders.

Op 23 november 1830 kreeg J.G.Tijdhoff te Denekamp van Gedeputeerde Staten hiervoor vergunning.

Over de weg van de buurtschappen Vasse en Mander over Nutter naar de stad Ootmarsum waren vele klachten. Deze weg was niet goed in orde te krijgen. Alternatief was een andere wegtracé en wel over de Roezeberg. De provincie Overijssel deelde deze mening. Hiermee werd de burgemeester van Denekamp eind 1830 aan het werk gezet.

Eind augustus 1830 begonnen in het kanton Ootmarsum de eerste opmetingen voor het kadaster. Onder dit kanton viel ook de gemeente Denekamp. Om een dergelijk groot project tot welslagen te brengen werd het van belang geacht, dat de landmeters van het kadaster bekende en te goeder naam staande personen uit de buurtschappen werden toegevoegd, die dan konden fungeren als zogenaamde aanwijzers. Deze mensen moesten dus goed met de eigendomssituaties bekend zijn. Men behoefde dus hulp niet kosteloos te verlenen. Hiervoor werd door het Kadaster daggeld betaald. De burgemeester van Denekamp werd door de gouverneur van de provincie Overijssel verzocht "eens rond te zien ten einde de ambtenaren bij hunne komst in de Gemeente niet worden afgehouden, maar dadelijk aan den arbeid kunnen beginnen". Aldus ging de burgemeester op speurtocht.

H.Boink.

Het oude leven vergaat
het nieuwe kiemt
en wordt.

Holte der Markebuch der marcke
Noord Deurninge sijn Gerichte Oelme-
schen Aengabende Anno j 605 den
29. may.

De sware van der Eedt, sijn die Gezworenen sijn
gheboden te doen, met luytverdrachte verdrachten
2. Quintus.

117. N. N. N. als gestelde gesworende der marcke Noord
Deurninge Leven Van Dierden, dat wij der marcke sijn
besten doen willen, na onsen uytteyden vermogen, alsoe dat
gheen selt geschieden, gheen wilske gittimmer, noch te sijn,
noch tinnichingen gemarckhet worden sullen, ten sij
met Consent der HoltRichters Van der smetlichen
Geestlieden, oft welck deselve op den selfinck sullen
overcomen ende gecondemnt sullen, Voorts Leven
wij in alle der marcken besten te doen, Van Grooten
wat Grooten is. Van datte off sijn oprich-
antwickeninge Van Grooten op refereren der
tijtlichen HoltRichters in te leeren, die wate
selpe end esoot, Van sijn heylige Evangelium.

Eerste pagina van Markeboek Noord Deurningen; hierop staat de eed vermeld, welke de gezworenen moesten afleggen; markeboek begint 29 mei 1605.

Nog afgezien van de vaak moeilijk leesbare handschriften in markeboeken, komt men hierin ook vaak woorden en uitdrukkingen tegen, welke moeilijk te begrijpen zijn, ook al vanwege het feit dat ze in ons hedendaagse taalgebruik niet meer gebezigd worden.

Daardoor wordt het lezen van een markeboek en het begrijpen van wat er nu precies staat, vaak extra moeilijk.

In het familiearchief van het erve "Boddenkuper", ons welwillend ter inzage beschikbaar gesteld door de familie Eppink, was onder andere een brief van W.H. Dingeldein, gedateerd 26 november 1928 en gericht aan kapelaan Eppink. Hier vermeldt Dingeldein niet alleen bijzonderheden over de marke Noord Deurningen; hij geeft ook op een duidelijke manier uitleg over verschillende woorden en uitdrukkingen, welke in markeboeken gebruikt werden.

Het lijkt me wel nuttig om uit dat deel van deze brief hier het een en ander weer te geven.

Geschiedvorsers zal het bekend zijn dat het instituut "marke", door de Saksen naar deze streek is overgebracht, toen ze hier het land in bezit namen. Het aanwezige bouwland met de hoeven werd aan de vroegere bezitters ontnomen, en verdeeld onder het groepje veroveraars, dat hier kwam binnenvallen, tenminste onder de vrije mannen (frilinghi) en edelen (edelinghi), terwijl de onvrijen (lassi) konden toezien. De voornaamste hoeve viel ten deel aan de hoofdman, en werd hoofdhof van de marke, waaraan meestal het erfelijke markerichterschap werd verbonden.

De bossen, heiden, broekgronden en "onland" werden niet verdeeld, doch vormden gemeenschappelijk bezit: de gemeene marke. Het gemeenschappelijk bezit (al stond het ook bij de boer voor de deur) van het hout werd in vele Twentse marken pas tegen het einde van de zeventiende eeuw opgeheven. De gemeenschap van heide en weide, turf en twijgen eindigde pas met de markeverdeling in de negentiende eeuw.

De oorspronkelijke erven (waarvan het aantal nooit

veranderd is) kregen alle een aandeel in het gebruik der gemeenschappelijke gronden, dit aandeel of recht heette waar of ware; de erven, die dit recht ten volle bezaten, heetten gewaarde erven. Daarnaast bestonden er kleinere erven, die een halve ware bezaten, en daarom halfgewaarde of halve erven genoemd werden. Dit in tegenstelling tot de volle erven. Een waar was dus een recht, verbonden aan het erf, niet aan een persoon (met enkele uitzonderingen).

Bij onvermijdelijke uitbreiding van de bevolking van de marke, werd er angstvallig voor gewaakt, geen nieuwe waren uit te geven, veel varkens maken de spoeling immers dun. Daarom bleven de kinderen ook zoveel mogelijk bij de ouders inwonen. Droeg de oude boer zijn erf over aan een zoon of dochter, die op het erf trouwde, dan betrok de vader de lijftucht of het "olde huis". Hij had het recht op het negende deel van de opbrengst van het overgedragen erf. Dikwijls was hem bij huwelijkscontract van zijn opvolger nog iets meer toegezegd. Kon het evenwel niet anders dan moest er ruimte geschapen worden voor een nieuwe bewoner binnen de marke. Hem werd door de gezamenlijke markegenoten een plaats aangewezen, waar hij zich mocht vestigen, maar veel rechten kreeg hij niet. Zo'n nieuwelings (die als indringer werd beschouwd) heette brinkzitter, bijzitter of kotter (brink betekent hier rand van de marke, kotter komt van kot, kate=hut (latijn casa)).

De gewaardeerde markegenoten heetten ook wel erfgenamen, erfe en of erfgezetenen, waren ze eigenaar van het erf, door hen bewoond, dan heetten ze eigengeërfd; waren ze pachter, dan behoorden ze onder een goedsheer (=heer van hun goed). Zodoende sprak men van goedsheeren en eigengeërfd van de marke. Het woord marke komt van marca en betekend grens. Denk hierbij aan de Spaanse, de Oostenrijkse mark van Karel de Grote: grensgebieden. Overdrachtelijk werd het begrip marke gebezigd voor wat binnen de grenzen lag. Waar de grens met naburige marken niet door water of ander ontoegankelijk terrein gevormd werd, werd die grens of laak aangegeven door laakstenen, die van tijd tot tijd met de aangrenzende marke,

geïnspecteerd werden, men noemde dat te lake gaan, een lakengang houden, de lake bezien.

De gemeenschappelijke en persoonlijke belangen werden besproken op de markevergadering of de holting, die gewoonlijk een maal per jaar werd gehouden; soms vaker; soms met groter tussenpozen. Het woord holting schijnt afgeleid te zijn van holt, omdat het hout een van de belangrijkste bezittingen van de marke was. Dus holt-ding = houtgericht. In sommige marken werd de holting altijd op eenzelfde erf gehouden. Gewoonlijk begon men des morgens om 9 uur, bij klimmende zon.

Naast hem zaten twee bijzitters of assessoren; de "notulen" werden opgetekend door de markeschrijver in het markeboek. Wie verschenen er nu verder? De goeds-heren en de eigengeërfden (volle en halve boeren); ook de overige ingezetenen schijnen wel aanwezig te zijn geweest, maar hadden natuurlijk niets te zeggen. Het aanzien van zo'n vergadering moet men zich niet te gering voorstellen: er kwamen verscheidene edelen en vertegenwoordigers van geestelijke stichtingen. Nadat de vergadering geopend was, werden de twee gezworenen, die nauwlettend moesten toezien op schending van rechten van de marke, ter verantwoording geroepen. Zij moesten op hun eed de personen aanwijzen, die zich in het afgelopen jaar schuldig hadden gemaakt aan onbevoegd houthakken, die markegrond bij hun erf hadden geannexeerd (toegeslagen; vandaar de naam toeslag), die hun tuin opnieuw gericht hadden (= die de grenswal, welke hun landerijen omgaf, een andere richting hadden gegeven), die op de gemeenschappelijke markegrond getimmerd (gebouwd) hadden enzovoort.

Werden deze feiten schuldig ("wroegbaar") bevonden, dan werden de overtreders breukvelilig (zij moesten een boete storten in de markekas).

Vervolgens werd er over algemene zaken, bijvoorbeeld belasting (schatting of verponding) gesproken, die door de marke betaald moest worden. Soms werd de aanslag verdeeld over de markegenoten. Meestal echter werden er stukken grond voor verkocht en de opbrengst ervan ter betaling van de boerschulden besteed.

Ruzies over het graven van turf waren ook geregeld

aan de orde, hetzij onderling, hetzij met bewoners van naburige marken, kwesties over de uitdrift (hoeveel schapen men mocht houden); hoeveel varkens er zouden worden ingeschaard, als "God akereu geeft" (= eikels en beukenoten); hoeveel ganzen men mocht houden enzovoort. Aan de kotters werd vaak verboden, paarden te houden, doch dit verbod werd nog al eens door de vingers gezien. Ook vergaderde men over de ondersteuning of verpleging van een hulpbehoevende; over het aanschaffen van een goede stier of beer, en der. gelijke.

Aan het slot van de vergadering werd het markericherschap overgedragen, en werden nieuwe gezworenen benoemd. Van al 't behandelde werd een protocol opge maakt in 't markeboek, dat vervolgens door de aanwezige goedsheeren en eigengeërfden werd ondertekend en aan de opvolgende markerichter ter hand gesteld. Daarna ging men uiteen, ongetwijfeld ook in opgewekte stemming. Dat wijzen althans de verteringen van zo'n dag wel uit.

J.A.den Ouden

Gelijk het gras is ons kortstondig leven
Gelijk een bloem die op het veld verheven
Wel sierlijk pronk maar kragteloos is en teer
Wanneer de wind zig overland laat horen
Dan krakt haar steel haar schoonheid gaat verloren
Men kent en vint haar standsplaats zelf niet meer.

Uit het boek van Lambert Scholten te Breklenkamp
beginnende 27-5-1866.

Hiervoor heb ik uw aandacht gevraagd voor markte-
uitdrukkingen. Het leek me wel interessant om,
aansluitend hierop, een verslag weer te geven
van een holtink van de marke Noord Deurningen.

Hiervoor heb ik de destijds gebruikte taal gebruikt.
De holtink vond plaats op 26 juni 1630, nu dus 350
jaar geleden!

"Holtinck gehouden den 26sten Juny 1630 op Ottinckhoff
in die Marcke Noordt Doerninge.

Holtrichter Gerhardt Voet.

Op itzigen Holtinck erschennen die H.L.Landtrentmeister
Johan de Baecke wegen die Domeinen, Johanninck, Boedinck
ende Loehuis, Gerh.von Heijden, Johan Pagenstecher,
Jacob Muntz respective Drost, Cantzeler ende Landt-
schrijver, uyt nahmen van sijn G.Gen: van Benthem wegen
't erve Brandehoff, Jh. Johan van Twickell to Havick
Becke wegen 't erve Ottinckhoff ende Eppinck. Joh. Johan
van Twickell tho BorchBoeninge wegen die erven Wester-
hoff, Schilthuis, Blanckenouwe, Het Clooster tho Frens-
wegen 't erve Wifferinck, Jr. Bentinck uyt namen Ber.
Moerbecke, wegen die erven Heveldinck, Lubberdinck ende
Vrilinck, Henr. Saur uit nahmen heren Compthir van Oet-
mersum wegen Ilandt, Johan Edeler wegen Maethuis, Ins-
gelijcken oock Bentinck voor sijn eigen particulier
wegen het goet Notzell, Geerd Wolterinck wegen Rick-
minck, Engbert Swyp wegen Swypinck, 't Gasthues tho
Oldenzeell absent.

1. Is resolveert dat alle thoslaegen soo in die jaren
28, 29 ende dertigh verkoft zijn tot betaelinghe der
grondtschattingen sullen in esse ende verkoft
blijven, gelijk die selve dan oock mith desen ge
aprobeert ende ratificeert worden.
2. Wat averst tot betaelinghe der grondtschattinge vant
jaer 30 mochte manqueren, is geconsenteert, dat men
tot desselven betaelinghe, noch eenigen grondt sal
moegen ten dyrsten bij brandender kersen verkoepen.
Mitz dat die meeste interessent daarvan den naerder-
koop sall moegen genieten, waarvan die selve inner-

halff 14 dagen tijts verklaeringe sal doen, bij ver-
steck van alsulcken naerderkoop, ende sall op den
naestkommenden holtinck daervan verkenninge gedaen
worden.

3. Is oock ingelijcken geaccordeert, tusschen die bueren
deser Marcke ende den Meyer van't Rammelkamp, dat
die selve sall ens voor all, well ende suyver be-
taelen an die bueren, voorsseit vijff ende veertigh
Rijksdalers ende twee tonne biers, wáervoor hij van
nu voortahn eeuwich ende erflick, sall tot sijnen
schoonsten gebruycken, all het geene in de Hoenter
kempe staet, soo het tegenwoordigh in sijnen vruchten
(afrastering) is. Mitsdien dat die Becke haeren olden
ganck sall gaen, gelijk sie tegenwoordich doet.
4. Iss mede geconcludeert dat die Geswoerene sullen
succederen volgens de buerbodtschap.
Wordt tot Holtrichter gestelt Joh. Johan van Twicke-
loe tho BorchBoeningen wegen Westerhoff.

Geswoerene

Johan Ihlandt,

Johan Brandehoff,

Wychman, et Jurarunt."

J.A.den Ouden.

"Het menschelijke in den mensch verloochende zich nooit,
En in de menschheid ging de mensch nooit gansch verloren.
Het heden gaat voorbij, de toekomst wordt geboren-
Maar in het nieuwe kiemt altoos 't oude zaad:
Het menschelijke hart met zijne driften, goed en kwaad."

Een tijdje geleden kwamen we binnen de werkgroep Geschiedenis op de idee om de landkruizen in onze omgeving eens te inventariseren en bijzonderheden ervan op het papier te zetten.

Zo kwam ik onder meer terecht in de buurtschap Mekkelhorst, dat kerkelijk onder de parochie te Denekamp behoort.

Het was in 1929 na afloop van een raadsvergadering in Losser dat burgemeester Van Helvoirt tegen de heer J.H. Heerink (Heerman) uit de Mekkelhorst zei of het niet mogelijk zou zijn om in die buurtschap ergens een landkruis te plaatsen. Heerink vertegenwoordigde toen Beuningen in de gemeenteraad. "Mogelijk", aldus Heerink, "is het misschien wel, maar wij hebben daar bij ons nog nooit over gesproken". Burgemeester Van Helvoirt zei toen tegen Heerink: "Als jullie zorgen voor een kruis en voor een plaats, dan zal ik zorgen voor een corpus". Heerink zegde toe hier werk van te maken. Hij pleegde overleg met naobers uit de buurt. Men ging ermee akkoord. Het kruis zou geplaatst worden tegenover Blokhuis (Dierselman) op zijn eigen grond. Later is bij de ruilverkaveling dit stukje grond in eigendom gekomen van Huuskesboer. Bij Heerink werd een boom gekapt. Timmerman Blokhuis maakte hiervan een mooi kruis. Met behulp van keistenen werd door de buurtbewoners een voetstuk gemetseld. Het kruis werd ondertussen voorzien van een corpus, dat door Van Helvoirt uit Noord Brabant was gehaald. Hierna werd het kruis geplaatst. Smid Olde Dubbelink maakte er op kosten van de buurt een fraai ijzeren hek omheen.

Het eerste landkruis in de omgeving van Denekamp was hiermee een feit. In mei 1930 werd het landkruis door Pastoor Knuif uit Denekamp plechtig ingezegend. Veel publiek was hierbij aanwezig. Vanaf die plaats wordt nu nog telkenjare de "vealdegank" gehouden. Dingeldein schrijft dat de aanduiding "veldgang" een beetje verdacht voorkomt. "Veld" immers heeft de betekenis van "heide". En de "vealdegank" ging juist langs de bouwlanden. Voor Dingeldein was deze naam tot 1930 onbekend, hoewel hij van bewoners daar de verzekering had gekregen, dat men de bidgang altijd

heeft gehouden. Vroeger was Wessels Sien, zo'n huuskes-meanske, daar voorbidster, aldus Dingeldein.

In 1969 is het kruis geheel vernieuwd. Ook was toen een nieuw voetstuk nodig, dat gemaakt werd van gewone baksteen, dat later aangepleisterd is en wit is gemaakt.

Tot zover dit verhaal.

Wie nog het een en ander weet te vertellen over dit landkruis of andere landkruizen in de gemeente Denekamp wordt vriendelijk verzocht zich met mij in verbinding te stellen. Voor reacties hou ik me dan ook graag aanbevolen.

De volgende keer, ga ik het, denk ik, hebben over het landkruis in Noord Deurningen. Dan weet u dat alvast.

B.J.Derkman.

Kerstnacht, — het eenzaam zwerven der gedachten
rondom het oud verhaal, het nimmer uit te spreken
verlangen naar het helder zingen in de nacht en
het opgaan van de ster, een lichtend teeken.

op 'n kearkhof
ligt ok wal dokters

met spiet köj de klok
nich terugdraein

ok 'n vlugstn vogel
vlög de tied
nich vebiej

Visarend.

Denekamp.

De opening van de eerste R. K. Boerlanneschool met pensionaat, alhier opgericht door den A. B. T. B., is thans bepaald op 15 October a.s.

Als een bijzonderheid kan gemeld worden, dat de heer Groothuis een kool heeft verbouwd, die 22 pond woog.

Voor de boerlanneschool hebben zich tot heden 11 interne en 3 externe leerlingen aangemeld.

Voor den bouw van een nieuw museum is ruim f 42000 bijeen. De kosten worden geraamd op 60 mille.

In de buurt van het kanaal is een vischarend geschoten (Pandion halliaëtus). De lengte van snavel tot staartpunt is 62 c.m.

Deze voor den mensch welig of niet schadelijk roofvogel bewoont nagenoeg de geheele aarde. Hij vlucht even lief in zee, als in binnenwateren. In boomlooze steppen nestelt hij op den kalen grond, in rotsachtige streken op stelle rotsputten, zijn er boomen in de buurt dan in de toppen der hoogste kronen. Hoewel Nederland een vischrijk waterland is, is het nog nimmer geconstateerd dat de vischarend hier broedvogel is.

Merkwaardig zijn de teenen van dezen vischvanger. De zool is n.l. als een rasp zoo ruw en stekelig. Een uitstekende inrichting om de gladde visch het ontglippen te verhinderen. De veeren aan het loopbeen zijn kort en nauwsluitend. Waren ze lang, hij zou daar hinder van hebben. Zijn klauwen zijn geweldig. Grijpt hij daarmee een visch, die hem te zwaar of te sterk is, dan moet hij die overmoedige daad wel eens met den dood bekoopen. De roover is dan zelf gevangen, wordt meegesleept naar de diepte en moet verdrinken! Meer dan eens zijn oude karpers gevangen met de half vergane klauwen van een vischarend in den rug.

Andere vogels toonen niet de minste vrees voor een vischarend. Niet zelden nestelen musschen en andere vogelijes in de hooge wanden van zijn nest.

Vrijdag 24 Sept. vergaderde de Raad, hoofdzakelijk ter verdere behandeling van het kohler hoofdelijken omslag over 1920. De heer Kristien is afwezig.

De notulen worden na lezing goedgekeurd.

De Voorzitter deelt den Raad mee, dat mej. Versteeg, vroedvrouw, overeenkomstig den wensch van den Raad is verzocht op haar genomen besluit om eervol ontslag te willen terugkomen, in welk geval de Raad haar voorwaarden gaarne zal vernemen. Hierop heeft mej. Versteeg geantwoord, dat zij om gezondheidsredenen niet mag en kan tegemoet komen aan den wensch van den Raad en verzoekt zij den Raad om haar ontslag met ingang van 1 Dec. a.s. of zooveel eerder als een nieuwe functionares in dienst kan treden. Het eervol ontslag wordt overeenkomstig haar verzoek verleend.

De Voorzitter vraagt of er ook een oproeping voor gemeente-vroedvrouw op het zelfde salaris moet plaats hebben.

De heer Aarnink is van oordeel, dat wanneer de oproeping geschiedt tegen het oude salaris, men beter de moeite kan besparen.

De Voorzitter wil den dokter eens vragen in welk tijdschrift de advertentie het best geplaatst kan worden, in welk vakblad de heer Tukkers wil de advertentie ook plaatsen in een vakblad.

De Voorzitter vraagt wat de Raad denkt. De heer Albrink: in de *Maasmode*.

De heer Kuipers: in 't *Centrum* en *Overijsselsch Dagblad*.

De heer Lohuis wil ook de advertentie plaatsen in een vakblad.

De Voorzitter op de eerste plaats in een vakblad.

Goedgevonden.

Ingekomen is een schrijven van mej. H. Kloezen, onderwijzeres, houdende o.a. dat zij de benoeming tot onderwijzeres aan de Dorpschool en tot onderwijzeres in de nuttige handwerken aan de school te Tiligste aanneemt.

Dit stuk wordt voor kennisgeving aangenomen.

De Voorzitter deelt den Raad mee, dat art. 77 der Gemeentewet is gewijzigd bij de wet van 5 Juli 1920. Stbl. 331.

De Voorzitter leest het gewijzigde art. Het eerste en tweede lid van het gewijzigd art. 77 luiden als volgt:

„Bij ongesteldheid, afwezigheid of ontstentenis van den Burgemeester wordt hij vervangen door een Wethouder, door B. en W. aangewezen.

Bij ongesteldheid, afwezigheid of ontstentenis van alle wethouders, treedt het oudste lid in jaren van den Raad dat aanwezig is, als Burgemeester op, tenzij de Raad een ander lid met de vervanging belast.

De Voorzitter vraagt of de Raad daarin verandering wil aanbrengen.

De heer Albrink vraagt of er geen toelichting is.

De Voorzitter: neen.

De heer Derkman vraagt wat veranderd is in art. 77.

De Voorzitter leest oud art. 77 en deelt de wijzigingen mee. B. en W. wijzen de jongste of de oudste wethouder aan (1e lid). De aanwijzing is doorlopend.

De Raad kan een ander raadslid dan het oudste lid in jaren van den Raad belasten (2e lid).

Het 2e lid is van toepassing wanneer alle Wethouders verhinderd zijn.

Na eenige gedachtenwisseling wordt goedgevonden, dat het oudste lid van den Raad, n.l. de heer Smoes, zal optreden wanneer de beide Wethouders verhinderd zijn.

Thans gaat de Raad over ter behandeling van het kohier hoofdelijken omslag 1920 in gesloten vergadering.

Na opening vraagt de heer Albrink of er bericht is gekomen dat met 1 Nov. 1920 de werkverschaffing ophoudt.

De Voorzitter: neen. Het Rijkssubsidie loopt tot 30 Sept. 1920. Verlenging van subsidie is reeds lang aangevraagd.

De heer Kuks vraagt of er al toezegging is gedaan van de verlenging van subsidie.

De Voorzitter: neen. Om antwoord op de aanvraag om verlenging van subsidie is aangedrongen.

De Voorzitter zegt dat hij voor eenigen tijd een brief heeft ontvangen van den Directeur der werkloosheidsverzekering en arbeidsbemiddeling, houdende dat hij (de Directeur), in verband met de groote werkloosheid, die nog heerscht onder de textiel-arbiders, die gewoon waren in Duitschland te gaan werken, gaarne overleg zou plegen over de vraag, of het mogelijk is deel dezer arbiders op de Nederlandsche textielfabrieken te plaatsen en zoo ja, welke maatregelen alsdan genomen kunnen worden. Hij deelt mee, dat deze bijeenkomst Dinsdag jl. heeft plaats gehad te Enschede. Op deze bijeen-

komst waren 18 personen tegenwoordig, n.l. de directeur voornoemd, de heer Folmer, de heer de Vries, vertegenwoordigers der gemeentebesturen van Enschede, Lonneker, Losser en Denekamp, de hoofdinspecteur van den arbeid te Deventer, Fabrikantenverenigingen en de vakorganisaties. De heer Elhorst van Enschede was voorzitter der vergadering. Op deze vergadering bleek, dat geen enkele fabriek gebrek aan werkrachten had. Het twee ploegenstelsel werd ter sprake gebracht. De Fabrikanten-vereeniging en de vakorganisaties kwamen overeen de fabrikan ten te vragen.

Denekamp is op Oldenzaal aangewezen.

De Voorzitter heeft den heer Gelderman te Oldenzaal opgezocht. De heer Gelderman was niet voor het tweeploegenstelsel, in 1915 hadden ze het eens gehad. Goede werkrachten kunnen we echter zenden voor zoover er plaats is. Wij staan er dus niet schitterend voor.

De heer Aarnink vraagt hoe lang het nog kan duren.

De Voorzitter: successievelijk worden er arbiders geplaatst.

Medegedeeld wordt dat Losser plannen heeft in verband met de verbetering van den Dinkel.

De heer Derkman zegt dat het onwaar is; het is niet zoo, het is een loos courantenberichtje.

De heer Lohuis vraagt wanneer de werkverschaffing wordt opgeheven hoe het dan met de Oeele beek gaat?

De heer Aarnink acht het gewenscht, dat er een bordje aan de deur komt bij die boeren, waar mond- en klauwzeer heerscht onder het vee; aanbrenging van een bordje waarop de woorden „mond- en klauwzeer” acht bij doelmatig, desnoods wil hij een verordening in het leven roepen.

De Voorzitter zet uiteen wat er gedaan wordt bij een aangifte van mond- en klauwzeer. Hij zal er eens over schrijven.

Hierna wordt de vergadering gesloten.

Uit: Weekblad voor Oldenzaal en Omstreken okt. 1920.

Achter in 'n hof steet 'n iemenschoer
daor hebt de bi'jn aern stal.
Met doezend vleeft ze of en an,
hoo wied ze goat, weet geen van al.

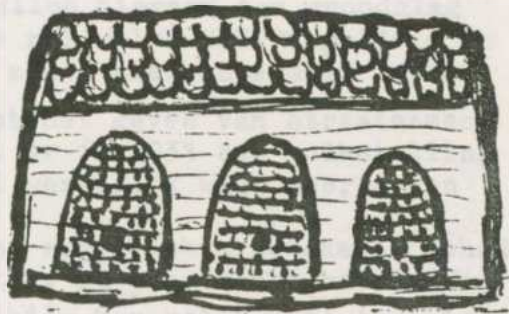
Zee komt hier weer noa iedre vlocht
met stoefmel an de peutkes.
Dan zint de biejkjes ees zo zwoar,
en vleeft doarum zo zeutkes.

Vaak brengt ze met aer volle maag,
wat hönning in de köörve;
Zo weelt ze veur aer könningin
en veur zik zölmen zóórgen.

Kóomp de könningin ees oet 'n kóörf,
heel hoog is dan aer vlocht.
Zee viert dan bliej aer brulfte
doar boaw'n in de locht.

Neargens is zô'n ievrig volk
as doar 'n iemenstal.
Doarveur daankn wiej allemoal
Den Schepper van dit al.....

E.Bos-Hermelink.

Brandlechterweg
februari 1963.

Toen ik een paar jaar geleden in Denekamp kwam werken en wonen, ontwaarde ik de straatnaam Brandlichterweg. Ik dacht, waar zou dat naar genoemd zijn. Ik kende wel het Duitse plaatsje Brandlecht. Hadden ze dat er mee bedoeld? Geografische naspeuring op een oude kaart bevestigde dit. Inderdaad was dit de oude weg van Denekamp naar Brandlecht.

Waarom dan toch Brandlichterweg?

Wel, daarvoor moeten we even vijftig jaar teruggaan in de geschiedenis.

Het was 1930 toen in Denekamp een begin werd gemaakt met het vaarwel zeggen tegen de buurtschapsindeling voor wat betreft de postaanduiding. Men wenste over te gaan tot de aanduiding van wegen en straten met officiële namen. Vele straten hadden immers in de volksmond al wel een naam. Vledderstraat bijvoorbeeld, werd al aan het begin van de negentiende eeuw in akten vermeld.

De gekozen namen zijn echter niet overal even geslaagd. Dat mag toch inmiddels wel duidelijk zijn geworden. Dat geldt trouwens niet alleen voor toen, ook later is 't de gemeenteraad, die de straatnamen officieel bepaalt, nog wel eens mistig voor ogen geweest, dunkt mij.

Hoe het ook allemaal zij. We moeten er toch wel ons petje voor afnemen, dat men in 1930 zo'n omvangrijk karwei heeft aangedurfd, en bestuurlijk heeft kunnen klaren. Want denk maar niet dat dit zo gemakkelijk is. Jaren later heeft men dit ook wel ervaren, toen in Lattrop en Tilligte straatnamen zouden worden gegeven. Persoonlijke opvattingen zullen hieraan ten grondslag hebben gelegen in 1930. Ook de rol welke W.H. Dingeldein hierbij heeft gehad wil ik zeker niet onvermeld laten.

De feitelijke aanleiding tot het geven van straatnamen was gelegen in het feit dat er in 1931 een volkstelling op handen was, waarvoor het wenselijk was, meer namen officieel vast te leggen.

Tot dan had de huisnummering nog slechts betekenis gehad voor het volkstellingregister. "De praktische betekenis voor de ingezetenen (is) nihil. Men zal U niet terecht

helpen, wanneer ge vraagt naar BD 88, maar zal zelfs een schooljongen U den weg wijzen, indien ge vraagt naar Oldenzaalsche-, Nordhornsche- of Brinkstraat". Aldus meldt het voorstel dat burgemeester en wethouders destijds aan de gemeenteraad hebben gedaan.

Men wenste dan ook voor het dorp en naaste omgeving de buurtschapsnummering te vervangen door een straatsgewijze nummering. Daarvoor was het nodig, dat de daarvoor in aanmerking komende straten namen dienden te worden gegeven. De meeste van de voorgestelde straatnamen waren zoals hiervoor al gemeld in de volksmond reeds bekend. Nadere verduidelijking achtte men dan ook niet noodzakelijk. Waar het enigszins mogelijk was, had men de oude namen overgenomen.

Zo ontstond dan het volgende overzicht.

1. Lange Voor. (vanaf B.Fisbörger tot den Molendijk).
2. Stationsstraat. (beginnende bij A.H.Olde Dubbelink en loopende tot den Molendijk).
3. Kerkplein. (huizen-groep om de R.K.Kerk als J.H. Kienhuis, E.S.van der Steeg, Wed.J.G.E. Keizer, J.H.Oude Elferink, H.Benneker e.a.)
4. Veldkampsweg. (de weg vanaf eindpunt Brinkstraat tot boerderij G.L.Veldkamp).
5. Kerkhofstraat. (de straat langs het R.K.Kerkhof tusschen Wilhelminastraat en Oldenzaalschestraat).
6. Slotsdijk. (de aldus bekend staande weg langs G.J. Borghuis, J.Notkamp en J.G.Fruke).
7. Brandlichterweg. (vanaf bakker G.A.Kienhuis tot einde van dezen harden gemeenteweg).
8. Kokensteeg. (de weg vanaf de Prins Hendrikstraat naar de Nordhornschestraat langs Wed.Westerbeek).
9. Noord-Deurningerstraat. (de weg vanaf café Diersel-huis, loopende langs 12 arbeiderswoningen naar Noord Deurninge).
10. Veldweg. (de weg vanaf de Nordhornschestraat langs huizen Geelink, naar H.L.van Os).
11. Kanaalweg. (de weg vanaf de Nordhornschestraat langs B.Rademaker, W.Hoekman en J.B.Hemme naar het kanaal Almelo-Nordhorn).
12. Dütingstraat. (de straat langs 14 arbeiderswoningen

- van de firma Niehues en Düting).
13. Kloppendijk. (de weg vanaf de Nordhornschestraat langs K.A.J.Kunne en 8 woningen der firma Niehues en Düting).
 14. (de weg vanaf bakker J.H.Benneker tot aan den Spittendijk).
 15. Spittendijk. (de weg vanaf de Brinkstraat langs J.G. Remerink, G.H.Ludden, J.H.Brinkers e.a. tot aan den Kloppendijk).
 16. Krabbendijk. (de weg vanaf de Brandlichterweg langs Wed.G.Eertman, H.Weustink, A.N.Maasbach e.a. naar de Nordhornschestraat).
 17. Prins Hendrikstraat. (de straat vanaf de Brinkstraat naar de Nordhornschestraat langs J.Smeing, schilder J.H. Mensink e.a.)
 18. Groote straat. (de thans als Kerkstraat bekend staande weg.)

Na het bekend worden van dit overigens wel lofwaardig initiatief klom meester Dingeldein in de pen. Hij zette uiteen dat voor die en die straat beter een andere naam kon worden gebruikt en dat niet alleen, er waren namen bij die volgens Dingeldein ten onrechte gekozen waren of op historische grondslagen of om reden van grammaticale aard.

Het is misschien wel eens interessant de brief van Dingeldein daarover aan de gemeente hier weer te geven.

" Denekamp, 11 Jan. 1931.

L.S.

In verband met de nieuwe naamgeving van straten en wegen te Denekamp zij het volgende opgemerkt.

- a) De naam Veldkampsweg worde vervangen door Luininkweg of Luinenweg, om de herinnering vast te leggen aan het oude bisschoppelijke leengoed de Loyne of de Luine, waarvan het huis moet hebben gestaan in den gaarden van den heer G.L.Veldkamp.
- b) Voor Slotsdijk moet worden gelezen Slotdijk, aldus genoemd naar het Slothuis, een huurmanshuis van Beugelskamp, waaraan ook de naam Slotgaarden herinnert. Echter heeft de weg langs Borghuis, Notkamp en Fruke nooit Slotdijk geheeten, wel het verlengde van dezen weg van de Oldenzaalsche straat naar den

Molendijk. De buurt waar de heeren Wynia, Borghuis en Notkamp wonen, heette vroeger de Fabriekshoek naar een oude handweverij van Beugelskamp, die stond, waar Borghuis woont. De naam Fabrieksweg (-dijk) zou dus beter passen.

- c) Voor Krabbendijk kome in de plaats Ermkendijk. De naam der boerderij, thans bewoond door J. Krabbe, is Ermken; het is beter dezen ouden naam te bewaren dan een nieuwen te geven, die hier niet op zijn plaats is.
- d) De naam Prins Hendrikstraat (reeds eenigen tijd bestaande), had ter wille van de historie beter Oortweg kunnen luiden, indien men den eigenlijken naam Oortsteeg niet had willen behouden. Deze herinnerde aan den Oort en het Oorthuis.
- d) De lange naam Wilhelminadwarsstraat zou, tenminste voorzoover het onverharde gedeelte tusschen de huizen van Bonke en het nieuwe huis van J. Bos op den hoek van den Brandlechterweg, achter langs den tuin van den Pastoor betreft, beter Weerinkweg kunnen heeten. De oude naam daarvan is Weerinksteeg, aldus genoemd naar het erve Weerink (bewoner G. Oldekamp).
- e) De schrijfwijze Brandlichterweg is foutief; het moet Brandlechterweg zijn.
- f) De naam Kerkplein is niet gelukkig; Kerkhof is de oude naam, en hierin ligt m.i. geen enkele minder prettige bijgedachte opgesloten. Ook in andere plaats- en kent men den naam Kerkhof voor straten en pleinen.

W.H. Dingeldein."

Wel, hieruit kunt u in elk geval de aanleiding en inleiding van dit artikel begrijpen. Het was dus duidelijk Brandleht, toen ook al. Maar waarom dan toch Brandlichterweg?

Wel, dat is wat vreemd. Burgemeester en wethouders van Denekamp hadden aan de gemeenteraad onder meer het volgende meegedeeld. "Met wijziging van (.....) Brandlichterweg in (.....) Brandlechterweg kunnen wij ons eveneens vereenigen.....". Er waren trouwens nog meer straten voorgesteld overeenkomstig het advies van Dingeldein om die te wijzigen. De Veldkampsweg werd veranderd in Luininkweg, Krabbendijk in Ermkendijk en Slotsdijk in Slotdijk. Maar in verband met de kosten en "de betrekkelijk onbeteekende spellingverbetering" achtte

het college van burgemeester en wethouders het wens-
lijk de eenmaal geplaatste straatnaamborden, waarop de
onjuiste stelling voorkwam, voorlopig te handhaven.

De gemeenteraad kon zich hiermee op 21 december 1931
verenigen.

Kijk en daar gaat het mij nu juist om. Toen, in 1931,
werd Brandlichterweg bijvoorbeeld slechts gezien als
een spellingfout, heel onbegrijpelijk overigens. Want
het spraakgebruik zal toen toch ook wel "Brandlecht"
zijn geweest. Ik heb echter het gevoel dat men (is
gemeentelijke bestuurders/ambtenaren) toen gedacht heeft,
dat dit een dialect-aanduiding was. Hetgeen, dacht ik
overigens duidelijk door Dingeldein is rechtgezet.
Dit wordt helaas heden ten dage nog steeds hardnekkig
volgehouden. Want gaf dan het witte bordje met zwarte
letters aan dat we op de Brandlichterweg fietsten, ter-
wijl we allemaal zeiden "Braandlechterweg", nu er dezer
dagen de nieuwe groene borden met witte letters
(overigens ontstaan op een initiatief van Heemkunde
Denekamp) zijn geplaatst, moest ik tot mijn, en ik dacht,
terechte verbazing constateren dat hierop wederom
Brandlichterweg voorkwam.

Kijk, en dan vraag je je als inwoner van deze gemeente
wel af: waar zijn we mee bezig? Laten we ons dan niets
meer welgevallen van de dingen om ons heen, van de
realiteit? Want het is toch ook nu, anno 1980, nog steeds
"Brandlechterweg". Hoort er de mensen die er aanwonen
maar eens naar!

Ik zou het dan ook erg op prijs stellen dat dit bord met
"Brandlichterweg" alsnog zou worden omgewisseld met het
bord "Brandlechterweg". Dat mag dan wel een paar centen
kosten. Maar hiermee wordt dan na vijftig jaar wel een
rekening vereffend, en eindelijk daadwerkelijke uit-
voering gegeven van een besluit des gemeenteraads van
toen.

Mede namens onze vereniging wil ik dan ook de verant-
woordelijke instantie vanaf deze plaats uitnodigen de
omissie (laten we het zo maar noemen) te corrigeren.

Hiervoor heb ik al even aangestipt dat de groen-witte-
straatnaamborden zijn voortgekomen uit een door Heemkunde
Denekamp ontwikkeld initiatief. Het moet mij dan ook van
het hart helaas te moeten constateren dat niet de door
het bestuur van Heemkunde zo voorgestane

en aan het gemeentebestuur in overweging gegeven groen-gele borden zijn geplaatst.

Bovendien hadden we graag een straatnaambord gezien, dat tevens een daarbij behorend verklarend onderschrift had kunnen bevatten, zoals dat elders toch vrij algemeen gebruik is.

Dat kan dus niet meer in Denekamp, heb ik vernomen. En omdat dat dus wellicht niet meer kan -helaas nogmaals- zijn we op zoek naar andere mogelijkheden om de verklaringen van straatnamen vast te leggen. Gedacht hierbij is aan een soort brochure, waarin alle namen staan beschreven. Wat hiervan terecht komt, zal de praktijk overigens moeten leren.

Als in elk geval al maar vast Brandlichterweg wordt veranderd in Brandlechterweg en, om nog maar een ander voorbeeld van een slecht gekozen straatnaam te noemen, ook dan de straatnaam Beusemolkweg te veranderen in Beusenolkweg. Want er zal toch niemand een verklaring kunnen geven voor "Beusemolk"?

Graag wil ik er vanuit gaan dat de gemeente haar straten van "richtige" naamborden voorziet. Alle hoop en vertrouwen is dus, wat dat betreft, bij mij aanwezig.

H.Boink.

Der bunt wat leu dee meent dat zee van de apen
Ofkumstig bunt, maer ik geleuve 't neet.
Ik denk nog oalderwets en dat geschapen
De waereld is, net zoo as zee besteet.

't Is dom misschien, maer toch blief ik 't geleuven,
Dat is mien rech, ik laote ook andren vriej.
Dee anders dech zal ik den kop neet kleuven,
Dee aap wil wéezen, rekkne zich doar bie!

H. Berghge (1864-1937)

Hoe Denekamp er sociaal-economisch gezien honderd vijftig jaar geleden bijstond, leert ons het door de burgemeester van die gemeente, Mr. J. Th. Roessingh Udink, op 19 mei 1831 opgemaakt jaarverslag over 1830.

Dat is, ruim gerekend geleden, een tijdspanne van twee mensenlevens, ofwel ruim zeven generaties. Wat er al niet in die tijd veranderd is.

Roessingh Udink moest dit verslag uitbrengen aan de Goeverneur van Overijssel. Uit dit verslag kan men zich mijns inziens een goed beeld vormen over de gemeente Denekamp in die tijd.

Uit het rapport is ondermeer op te maken, dat Roessingh Udink een voorstander was van een verdeling en ontginning van de woeste markegronden en een vurig bepleiter was voor de totstandkoming van een kanaalverbinding met Almelo.

- vraag
1. Voornaamste takken van bestaan.
 2. Staat van de landbouw en van de voortbrengselen van de grond.
 3. Aard der verschillende veldgewassen en resultaat van de laatste oogst.
 4. Vooruitzichten van de oogst van het lopend jaar. (1831)

antwoord
Landbouw en linnenweverij

De staat van de landbouw is, bij andere naburige gemeenten beschouwd, niet achtergesteld; ze is echter wel voor verbetering vatbaar. Door het aanleggen van weilanden en grasgronden, uit de onverdeelde gemeenschappelijke veldgrond kan hierin verbetering gebracht worden. Daardoor wordt men in staat gesteld vee te houden. Dit heeft tot gevolg dat het land beter kan worden bemest en dat er minder plaggen op gebracht behoeven te worden. De toestand van de opbrengsten van de grond is goed te noemen. Spelt, tarwe, rogge, boekweit, gerst, haver, koolzaad, vlas, hennep, aardappelen, wortelen, knollen, bonen, peulen, erwten en meer zomervruchten, alsook klaver en gras; het resultaat van de oogst is in vele delen slecht. Zeer voordelig.

5. Geschatte oppervlakte van de woeste gronden in de gemeente (op te geven in bunders).
6. Opgave of er markeverdelingen of aanmerkelijke aangravingen plaats vinden en zo ja hoe ver men daarmede is gevorderd.
7. Staat van de plaatselijke subsistentien en gravenprijzen.
8. Staat van de veeteelt.
9. Staat van de veenderijen, uitgestrektheid ervan en welke belangrijke voordelen daar in het afgelopen jaar zijn voortgekomen.
10. Staat van de handel.

Ruim 633 bunders.

Er zijn geen markeverdelingen en er wordt weinig aangegraven.

De ingezetenen kunnen hier van de landbouw en linnenweverij bestaan; de graanprijzen zijn zeer hoog.

Is hier goed.

Er bestaan geen veenderijen in deze gemeente; de ingezetenen moeten al hun turf uit het Hannoverse aanschaffen.

Men drijft hier, meestal in het dorp Denekamp, enige handel van belang: zoals handel in huiden, lakens, vlas, linnen en bombazijnen en in allerlei soorten winkelwaren. In de boerschappen bepaalt zich de handel meest in het verkopen van koren, vee en meer van deze voortbrengselen van de landbouw: linnengarens en eigen geweven linnen. Al deze produkten worden in de omliggende steden naar de markt gebracht. Voorts is er handel in

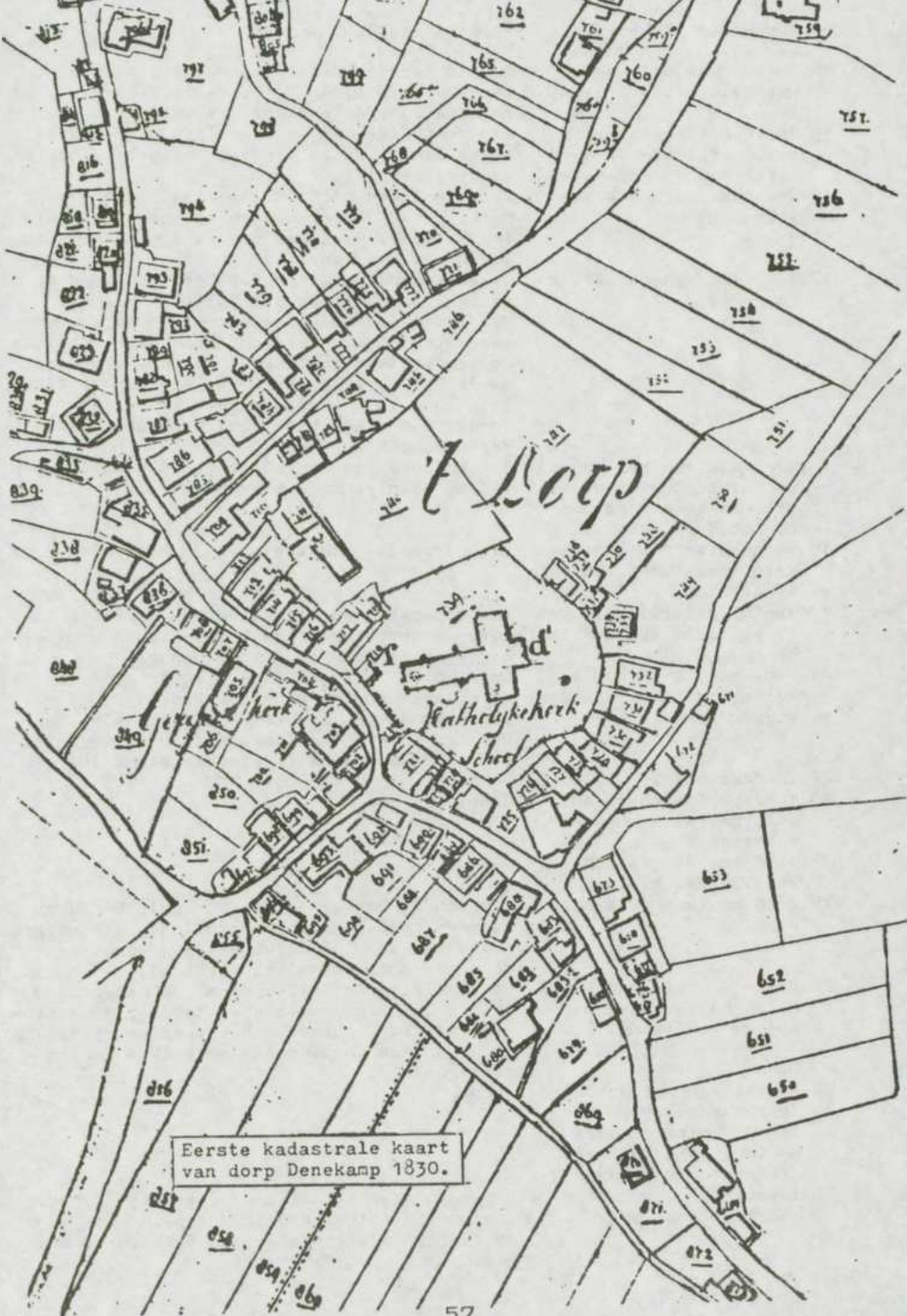
spek, hammen en vee.

Bestaat hier niet. Met weinig moeite en kosten was er echter een kanaal te graven van Denekamp naar het Loo; een afstand van drie uren gaans, vanwaar transport via dit water over Almelo naar Zwolle en zo naar de Zuiderzee open is. Dit kanaal behoefde slechts een uur gaans afstand gegraven te worden en zou vervolgens in de beek de Regge kunnen lopen, welke slechts een weinig uitgediept en breder gemaakt behoefde te worden, om tot het Loo bevaarbaar te zijn. Dit kanaal zou voor de handel uit en naar het Hannoverse en Munsterse een groot voordeel opleveren voor de landbouw voor Denekamp, Ootmarsum, Oldenzaal en omliggende gemeenten van het grootste nut zijn. De kosten worden berekend op f. 20.000,--

11. Staat van de scheepvaart.

12. Staat van fabrieken en trafijken en nauwkeurige vermelding van de in de gemeente aanwezige soorten.

In deze gemeente zijn twee bombazijnfabrieken en twee papierfabrieken, vier linnenblekerijen, een pottenbakkerij, een veldsteenbakkerij, twee windkorenmolens, waarvan een ook olie slaat, een waterkoren- en pelmolen, een wateroliemolen, twee waterkorenmolens, welke alle in een goede staat zijn, doch waarvan er drie gedrukt worden door de tollers, welke van de molenwagens op de steenweg (= de nieuwe weg van Oldenzaal naar de grens, als onderdeel van de kunstweg van Deventer naar Nordhorn), lopende door het dorp Denekamp, worden geheven.

Eerste kadastrale kaart
van dorp Denekamp 1830.

13. Industrie in het algemeen. 14. Opgave van het aantal geestelijk verzorgers. 15. Invloed hiervan op de meer verlichte denkwijze van de gemeente. 16. Toestand van de kerkgebouwen. 17. Toestand van de kerkenfondsen. 18. Toestand van het schoolwezen, in 't bijzonder ook (in de steden) van de Latijnse scholen. 19. Vermelding van bijzondere instituten van scholen. 20. Aantal onderwijzers en de situatie van hun inkomen. 21. Toestand der schoollokalen, meubelen en onderwijzerswoningen. 22. Tekenscholen. 23. Verdere inrichtingen tot onderwijs en beschaving. 24. Aard van de gestichten van liefdadigheid. 25. Toestand van de diaconen. 26. Evenredigheid van het getal hulpbehoevenden tot de bevolking. 27. Aantal voorwerpen dat in het afgelopen jaar aan de Koloniën der maatschappij van wel-dadigheid is gezonden. 28. Toestand der wegen en daarin zijnde werken.	Tamelijk goed. Een Hervormde predikant, twee R.K. pastoors, twee kapelaans; de R.K. kerk te Tilligte wordt bediend door de pastoor van Ootmarsum. Een grote invloed, voornamelijk bij de Rooms-katholieken. Er is hier echter wel behoefte aan verlichting. Deze bevinden zich in tamelijk goede staat; de kerk van de Hervormden is voor verbetering vatbaar. De toren van de R.K. kerk is in een goede toestand. De kerk van de Hervormden heeft volgens mededeling van de predikant f. 3000,-- schuld. Het pastoriefonds bevindt zich ook in een bekrompen staat. Het fonds van de kerkelijke ondergeschikte ambtenaren van de Hervormde en de R.K. kerk in het Dorp Denekamp is tamelijk goed; de Lattrop is geen kerkelijk fonds. Men vindt hier veel inkomsten uit het verhuren van banken. Het schoolwezen is in een goede toestand. Latijnse scholen zijn hier niet. Afzonderlijke instituten zijn hier niet. Zes onderwijzers die allen een redelijk inkomen hebben; van enige boerschappen gaan de kinderen te Ootmarsum naar school. De scholen bevinden zich niet in goede staat; de schoolmeubelen zijn nog redelijk. Onderwijzerswoningen zijn hier niet, behalve de woning van de schoolonderwijzer en organist van Denekamp, welke in slechte staat is. Geen. Geen. Geen. Die van de hervormden in het dorp Denekamp is zeer goed. De rooms-katholieken hebben geen diaconen. Door de markebesturen wordt aan de armen nogal bijstand verleend. De bevolking is 3820 zielen. De hervormden hebben twintig personen, welke door de diaconie bedeeft worden. Van het overige getal van de armen kan onvoldoende zekerheid worden gekregen. Geen. De wegen zijn tamelijk goed; ze zijn echter voor verbetering vatbaar; dit geldt ook voor de daarin zijnde werken, als duikers en bruggen.

29. Verdere menslievende instellingen.
30. Verbeteringen aan de wegen gedurende een jaar gedaan en opgave van die welke nog moeten worden verricht.
31. Waterleidingen, de toestand ervan, de verbeteringen daaraan gedaan en nog te doen.
32. Toestand der rivier-vakken uit het oogpunt van bevaarbaarheid en van de verdere communicatie te water (voor de gemeenten langs de rivieren gelegen).
33. Toestand van de dijken, kosten van onderhoud, en invloed ervan op de waarde van de ingedijkte landerijen.
34. Toestand van de schutterij.
35. Besmettelijke ziekten.
36. Opgave of de geneeskundige hulp en het personeel van de genees-, heel-, vroed-, en artsienijmgkundigen genoegzaam is.
37. Koepok-inenting.
38. Veeziekten.
39. Veeartsienijkundigen.
40. Effect van de maatregelen tot handhaving van openbare veiligheid; rust en orde.
41. Genoegzaamheid of ongenoegzaamheid der plaatselijke keuren(?)
42. Brandwezen; aanwezige middelen tot het blussen van brand.
- Geen.
- Voor zover de toestand van het water het toelaat zijn zij gerepareerd.
- De waterleidingen zijn zoveel als mogelijk is geruimd en in orde gebracht en zullen bij meerdere droogte nog verbeterd worden. De rivier de Dinkel is een groot eindweegs recht aangegraven.
- Geen.
- Geen.
- De schutterij is rustende en telt 106 man, waarvan 78 actief en 28 reserve. Bij de oproeping in 1830 bleek echter dat er verscheidene personen ambtshalve aangewezen waren die uit hoofde van lichaamsgebreken in de onmogelijkheid verkeerden, om te dienen. Deze zijn toen door de commissie van onderzoek tot een getal van 17 afgekeurd, zodat de schutterij tegen de optrekking naar Deventer bestond uit 89 man, waarvan 83 van de 1e ban en 6 van de 2e ban. De manschappen van de 1e ban zijn met uitzondering van 5, welke ziek achterbleven en waarvan één is gestorven in januari l.l., alle uitgetrokken. De gewone koorts, welke heviger is en besmettelijk.
- Geneeskundigen zijn in deze gemeente niet aanwezig. Een heelmeester, twee vroedvrouwen en een artsienijmgkundige, welke hulp niet genoegzaam is, omdat er geen kundige genees-, heel-, en vroedmeesters in andere naburige gemeente zijn.
- Koepok-inenting wordt hier zelden toegepast.
- Geen.
- Geen.
- De openbare veiligheid en orde wordt hier zo goed mogelijk gehandhaafd.
- De bestaande reglementen op de plaatselijke keuren zijn hier genoegzaam.
- In deze gemeente is alleen in het dorp Dene-kamp een brandspuit voorhanden. In de buurtschappen zijn bij verscheidene ingezetenen brandhaken voorhanden.

43. Maatregelen tot wering van bedelarij en toezicht over landloperijen. 44. Nachtwachten in het winterseizoen. 45. Aantal gevangenis- en begraafplaatsen en begraavenissen. 47. Middelen van openbaar vervoer. 48. Stand van zaken met betrekking tot het invoeren van het metrieke stelsel. 49. Zorg voor de reinheid en verlichting van de straten en andere openbare plaatsen. 50. Toezicht op de goede samenstelling van het brood en het gewicht ervan.	De bedelarij en de landloperij worden tegengegaan door de veldwachters. In iedere buurtschap worden 's-nachts nachtwachten gehouden. Geen. Er zijn twee kerkhoven in de gemeente; een algemene in het dorp Denekamp en een te Lattrop bij de kerk voor de rooms-katholieken. Geen. In de verschillende scholen vindt men de nieuwe maten en gewichten; de leerlingen worden hierin dagelijks onderwezen. Hiervoor wordt voldoende gezorgd. De broodzetting wordt gesurveeerd naar de procesverbaal der stad Ootmarsum.

J. A. den Ouden.

Geraadpleegd: gemeentearchief Denekamp.
uitgaande brieven 1831.

Oolejaorsdag

Daor geet nen ool'n griez'n man,
Men gaostok in de haand;
De beene stram, de rugge krom,
Hee lûp deur feder laand.
En staðdeg geete meer verdan,
Raakt nooit zien tempo kwlet.
Hee steet nich stil, hee rûst nooit oet...
Den ool'n, da's de Tied.
Straks as de klokke twaalm slût
Is weer 'n jaor vuurbi'j.
En Vader Tied lûp eeuweg duur,
Vuur ow en ook vuur mi'j.
En alle jaor dôt iedereen
Van nfejs de beste wêens'n;
Dan hem wi'j oons het goeje vuur
Meer ach: wi'j bint meer mêens'n...

NOTEERT U MIJ VOOR:

- O een abonnement op 't Onderschoer
- O het lidmaatschap van Heemkunde Denekamp
- O toezending van nadere informatie over deelname aan de
aktiviteiten van de werkgroepen.

Naam :

Geboortedatum :

Straat :

Woonplaats :

Postadres :

Ik wacht met betaling tot ik een accept-girokaart
ontvang.

datum:

(handtekening)

Hebt u opmerkingen, wensen of suggesties met
betrekking tot de inhoud van 't Onderschoer of
heeft u zomaar een vraag op heemkundegebied,
dan kunt u daarvoor dit formuliertje uitknippen.

AAN DE REDACTIE VAN 't ONDERSCHOER

.....

.....

.....

.....

afzender:

Naam :

Straat :

Woonplaats/postadres :

BRIEFKAART

postzegel
45 ct.

Aan: HEEMKUNDE DENEKAMP

Diepengoor 16

7591 BW D e n e k a m p

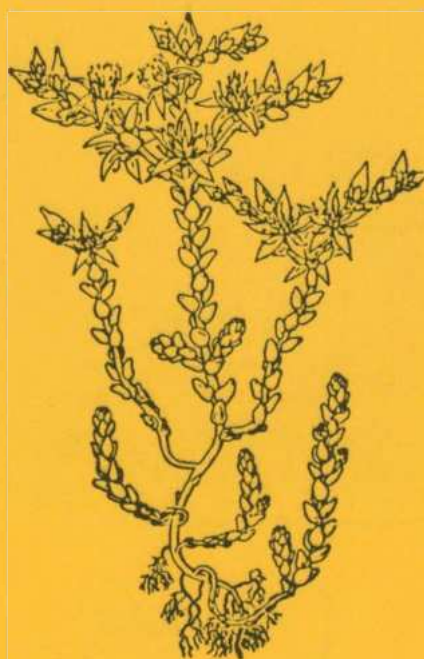
BRIEFKAART

postzegel
45 ct.

Aan: Redactie van 't Onderschoer

Diepengoor 16

7591 BW D e n e k a m p

muurpeper

